

Nr 3 1969
Årgång 21
Pris 2:50

vi människor

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Svenska kvinnors vänsterförbund har i korthet följande historia. 1914 bildades föreningen Frisinnade kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnornas likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig likställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet; för erkännande av och respekt för kvinnornas värdighet i familj och samhälle.

Förbundet vill verka för samarbete mellan kvinnor i alla länder och med all kraft deltaga i strävandena att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidsarbets grundval.

År 1946 anslöts Svenska kvinnors vänsterförbund (Swedish women's left federation) till Kvinnornas demokratiska världsförbund (KDV).

KDV har 1969 anslutna organisationer i 90 länder med omkring 200 miljoner medlemmar.

KDV och ECOSOC

KDV har nu tillerkänts konsultativ status I (tidigare hette det A) hos FN:s ekonomiska och sociala råd. Endast 16 organisationer har denna status vilken innebär rätt att yttra sig vid rådets sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

KDV:s generalsekreterare *Cécile Hugel* framhöll i sin rapport till Helsingforskongressen att KDV nu fått ökad möjlighet att vinna gehör för kvinnornas och folkens rättmätiga krav. Hon framhöll även betydelsen av att våra ståndpunkter genom detta medarbete görs kända för ett ännu större antal organisationer, regeringsrepresentanter och personligheter.

Cécile Hugel omtalade i sin rapport att KDV nu har 95 organisationer i 90 länder (92 anslutna, 2 associerade). 1963 var antalet organisationer 70 och 1945 endast 45.

Till KDV:s President efter Madame *Eugenie Cotton* valdes *Hertha Kuusinen*, Finland.

Signe Fredholm

Signe Fredholm är död. SKV bevarar henne i tacksamt minne. Hon var inte bara en klok och kunnig medhjälpare, hon var också modig och trofast. År 1949 deltog hon i SKV:s första delegation till Sovjetunionen. Under hela det svåra 1950-talet var hon medlem av SKV:s centralstyrelse och under ett antal år medlem av "Vi kvinnors" redaktion. Freden var hennes stora intresse, hon var kväkare och medlem av IKFF.

Vid jordfästningen talade rektor Seth från Birkagårdens folkhögskola där Signe verkade under många år. Han påminde om den skildring av hennes släkthistoria som hon skrivit för Samfundet Sankt Eriks årsbok 1960, "Det gamla Djurgårdssvarvet och dess ägare". Det är en fin uppsats, inte minst intressant är att läsa om Signes engelska farmor.

vi människor

Nummer 3 1969 — 21:a årg.

Ansvarig utgivare:
VALBORG SVENSSON

Redaktionskommitté:
HILLEVI SVEDBERG
KATJA WALDEN
HJORDIS LEVIN
ELISABETH VON HELAND

Vi Mäniskor utkommer med fyra
nummer om året

Prenumerationspris per år 10 kr
Postgiro 5 13 23

SVENSKA KVINNORS
VÄNSTERFÖRBUND
Box 3021, 161 03 Bromma
Tel. 08/87 79 14

Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB, Borås 1969

UR INNEHÄLLET	sid.
Rösträtt och valbarhet	1
Den höga tröskeln, recension av Eva Palm- maer	2
Kvinnornas världskongress 1969 av Bar- bro Backberger	3
Om aktivt icke-våld	5
Inte alla folk tror på krigets oundvik- lighet, Eric Lundqvist	9
Skulden. Dikt av Sonja Åkesson	11
Naturen känner inget avfall, Rolf Edberg ..	12
Sjukvården — ett gruvarbete i vitt	18
Fadern till tre söner, Anna Svensson ..	20
Att arbeta på ungdomsgård, Katja Wal- den	21
Samhället tjänar på barnstugor, Hillevi Svedberg	24
Från Göteborgs horisont, Maja Bolling ..	27
Ruth Adler — en diktare och vän	28
Walt Whitman — en snabbkiss, Britt- Marie Almström	29
FN:s tio punkter	31
Dikt till Vietnam, Sara Lidman	33
Sommar utan fåglar, Walter Edenrud ..	34
Stället för recension, Louise Rydén ..	37
Individuell beskattning, Remissvar	39
Från läsekretsen	40

OMSLAGSBILDEN:

Vapenvägnaren Per Sjövall tjänstgör på Ene-
backens barnhem i Malmö. — Foto: Ingvar
Andersson, Pressens Bild.

Rösträtt och valbarhet

Det är nu femtio år sen kvinnorna i Sverige fick politisk rösträtt och möjlighet att väljas till riksdagsledamöter. Vid en minnesfest ordnad av tretton kvinnoföreningar i Stockholm den 21 maj 1969 talade *Honorine Hermelin* om *Elisabeth Tamm*. Av de fem kvinnor som år 1921 tog plats i riksdagen var två — *Kerstin Hesselgren* och *Elisabeth Tamm* — medlemmar i den kvinnoförening som sedan 1931 är Svenska Kvinnors Vänsterförbund och då hette Frisinnade Kvinnors Riksförbund.

Elisabeth Tamm valdes in på en särlista som "frisinnad vilde". Hon hindrades av sjukdom att länge stå kvar i riksdagen. Hennes största insats där var måhända det stöd hon 1924 gav Brantings nedrustningsförslag. Inom Fogelstadsgruppen var *Elisabeth Tamm* den stora politikern. Tidningen "Tidevarvet" och den kvinnliga medborgarskolan vid Fogelstad skapade hon i samarbete med *Ada Nilsson*, *Kerstin Hesselgren*, *Elin Wägner* och *Honorine Hermelin*. Den konstellationen (för att tala med *Honorine*) verkar ännu. År 1944 sade *Elisabeth Tamm* till Fogelstadsförbundet: "Viktigast för kommande generationer är att var och en har och följer en övertygelse... En bättre värld kan inte byggas enbart av in-

telligens och teknik. Därtill fordras också hjärta, övertygelse och erfarenhet..."

År 1969 säger *Honorine Hermelin* att hon ser antydningar till nya fria konstellationer i den ofrånkomligt vidgade världen: varken öst eller väst, varken u-land eller gåvogivare, respekt för olikheternas betydelse, det vill säga för den skapande människan alltifrån barndom och ungdom, in i den nya revolutionstiden — mot fred på jorden och med jorden, inte förödelsens uppfinningar, inte användning av de vänliga delfinerna i krig!

Vid Fogelstadsförbundets möte i Jönköping 24—30 juni 1969 berättade *Märta Tamm-Götlind* ungdomsminnen från rösträttskampens år. Hon påminde om *Selma Lagerlöfs* insats vid rösträttskongressen i Stockholm 1911: "Många betraktar henne nästan enbart som sagoberätterska men hon var samtidigt något mycket mer. Hon ville arbeta för kvinnans medbestämmanderätt i samhället och för fred.

Några av de äldsta vid 50-årsfesten. Från vänster *Maria Israelsson*, *Honorine Hermelin-Grönbech*, *Andrea Andreen*, *Célie Brunius* och *Laura Stridsberg*.

Foto: Bengt Michanek.

Det var på kongressens stora offentliga möte på operan i Stockholm som Selma Lagerlöf var den sista av sex valda talare från skilda länder. Där gav hon oss en framtidsvision av den goda staten, skapad av man och kvinna gemensamt. Hennes tal "Hem och stat" trycktes på 13 språk och kostade i Sverige 5 öre. Hur aktuella är inte de problem hon drar fram i några dramatiskt formulerade frågor:

"Var finns den stat där inga barn driva omkring hemlösa, där inget ungt människoliv förfäres? Var finns den stat som straffar inte för att hämnas utan för att uppfostra och upprätta? ... Var finns den stat som låter alla sina fattiga gamla få en trygg och ärad ålderdom? Var finns den stat som inte hyser inom sig främmande folkslag som den inte kan lyckliggöra? ..."

Den höga tröskeln

Kvinnornas knaggliga väg till likaberättigande har just inte lockat historikerna. Jag undrar hur många gymnasister som vet namnet på den första kvinnliga studenten? Hur stor procent skulle ens svara rätt på frågan när vi fick rösträtt? Därmed inte sagt att det bara är gymnasister som är okunniga. En god läsning för den som vill utöka respektive fräscha upp sina kunskaper om svensk kvinnorörelse är *Greta Wieselgrens* bok "Den höga tröskeln" som nyss utkommit. Det är visserligen de akademiska kvinnornas kamp för rätten att arbeta som behandlas men den striden var ju ingalunda avgränsad från den övriga kvinnovärldens.

Under första hälften av 1800-talet försämrades kvinnornas ställning i Sverige. Den frambrytande industrialismen med alla dess följder berövade henne till stor del arbetsuppgifter och inkomster. I städerna växte fram ett proletariats av ogifta kvinnor — ofta mödrar — som utgjorde ett besvärligt fattigvårdsproblem. Dessa omständigheter — inte kvinnornas medvetna ställningstagande — framtvungade 1846 ett riksdagsbeslut om rätt för kvinnor att utan behovsprövning utöva hantverks- och vissa handelsyrken.

Under 1850- och 60-talet fick kvinnorna rätt till lägre tjänster vid post, telegraf och järnväg, de kunde också få tjänstgöra som folkskollärare. Bakgrunden till dessa framgångar var en och densamma. Kvinnornas låga löner! Det var fördelaktigt för både stat och kommun med dessa plikttrogna, behovslösa och underbetalda skaror som förutsattes vara både ogifta och barnlösa. En oerhörd lättnad dessutom för bröder och fäder med oförsörjda kvinnliga anförvanter.

Alltnog så långt gick det ganska lätt. Men när kvinnorna ville få rätt till högre utbildning och

än fräckare tillträde till de ämbeten som de högre studierna var avsedda för kärvade det till. Den kampen blev lång och bitter och är som vi vet ingalunda avslutad.

1870 fick kvinnor rätt att avlägga studentexamen och att studera medicin. 1871 kom den första studentskan, *Betty Pettersson*, hantverkardotter från Visby och sedermera (1875) fil. kand. och läroverkslärare. *Andrea Andreen* har speciellt studerat hennes levnadslopp och Andreas föredrag vid firandet av femtioårsminnet av Betty Petterssons akademiska examen återges i boken.

Omständigheterna kring den legendariska juristen *Elsa Eschellsöns* förmodade självmord utreds — hennes öde utgör en fruktansvärd anklagelse mot akademisk instängdhet och grymhet.

Hela raden av akademiska kvinnliga pionjärer passerar i boken: *Karolina Widerström*, *Lydia Wahlström*, *Matilda Lundberg*, *Eva von Bahr*, *Anna Ahlström*, *Klara Johansson*, *Ada Nilsson*, *Gulli Petrini*, *Anna Sörensen*, *Eva Andén* och många fler.

Arbetarrörelsen hade inte mycket till övers för behörighetsfrågorna och lika lön. *Olof Olsson*, lärare, socialdemokrat och ecklesiastikminister — var fanatisk motståndare till de kvinnliga akademikernas framfart. *Ernst Trygger* — högerledare och professor — förde först fram kravet på kvinnans rätt till ämbete.

Eva Palmaer

Den höga tröskeln. Kampen för kvinnans rätt till ämbete. Av *Greta Wieselgren*. Gleerups, Lund 1969. 284 sid. Ill. Pris 45 kr.

Kvinnornas världskongress 1969

Har kvinnoorganisationer något berättigande?

Finns det problem som är gemensamma för kvinnor världen över och som gör det berättigat att dra igång en sådan mammutapparat som KDV:s kongress i Helsingfors i juni i år utgjorde?

Med sådana skeptiska funderingar surrande i hjärnan anlände jag till Kulturhuset i Helsingfors den 14 juni som medlem av SKV:s delegation vid kongressen.

Min skepsis la sej bedövd till ro vid konfrontationen med det vitala folkmyller som snart uppslukade mej. Mellan fem- och sexhundra kvinnor från jordens alla kontinenter och ögrupper uppfyllde den stora salen där första dagens plenarsammanträde skulle äga rum. Hundraprocentigt kvinnliga församlingar brukar ofta inge mej en känsla av olust, en känsla av att det finns något instängt i atmosfären. Men inte så här! Jag har sällan sett så många vackra och intelligenta ansikten i en församling, så många ögon som lyst av mod och vitalitet och livserfarenhet.

Slående var skönheten hos många av de afrikanska och asiatiska delegaterna, en skönhet som kom en att misstänka att den månghundraåriga misshandel i form av slaveri, kolonialism och andra övergrepp som den vita rasen utsatt de mörkhyade folken för till en del beror på de vitas känslor av fullhet och mindrevärde — och avundsjuk ilska! — inför dessa överlägset vackra människor.

De rörde sej med en grace och värdighet som kom vårt västerländska sätt att förflytta oss att te sej som ett beskäftigt och oskönt flaxande.

När man iakttog den otvungna värdighet varmed även mycket omfångsrika ebenholtssvarta afrikanska delegater flöt fram, på ljudlösa fotsulor, skrudade i fotsida, konstfullt draperade bomullsklädnader, fick man visioner av mörka modergudinnor som i gröna urskogar härskat över människorna i frid och visdom innan mansvälde och krig och kolonialism fick sitt olycksbringande grepp om mänskligheten.

I den långa rader av talare vid plenarsammanträdet inpräglade sej särskilt Valentina Teresjkova i mitt minne. Den första — och hittills enda! — kvinnliga astronauten, ordförande i den sovjetiska kvinnoorganisationen och medlem av Högsta Sovjet. En ganska lång och smärt kvinna med ungt allvarligt ansikte, en aning blyg och tillbakadragen. Men i talarstolen en utmärkt talare, medryckande, kraftfull, intelligent, kunnig. Liksom de vietnamesiska kvinnorna var hon ett ständigt centrum för entusiastiska och beundrande vänner från de andra delegationer-

na, som överhopade henne med gåvor och souvenirer, samt för pressfotografernas ansträngningar.

Hennes långa anförande var intressant bland annat genom att det innehöll en försiktig kritik av hur Sovjet hittills löst problemen med kvinnornas trefaldiga uppgift som yrkesarbetande, sovjetmedborgare och mor. Hon vidrörde daghemsbristen och likaså den nya attityden till mannens roll som medför att männen i unga äktenskap mer än förut tar aktiv del i hushållsarbetet och barnens skötsel.

Efter den första dagens stora sammanträde delade man för de nästkommande dagarnas arbete upp sej i fem kommissioner med olika ämnesområden: *Kvinnan i Vietnam, Kvinnan i kampen för oberoende och nationell oavhängighet, Kvinnan i samhället, Kvinnan i arbetslivet, Kvinnan i familjen*. Man kan ha en rad invändningar mot en uppdelning av den här typen. Gränserna mellan de olika ämnesområdena är ju mycket flytande. Hur skulle man gripa sej an med uppgifterna i de olika kommissionerna? Vad väntade man för resultat av oss?

Oklarheten i målsättning och bristen på riktlinjer i arbetet visade sej också påverka arbetet i kommissionerna. Själv hamnade jag i den kommission som skulle sysselsätta sej med *Kvinnans roll i samhället*, där jag satt i det sex kvinnor starka presidiet med representanter från — förutom Sverige — Bulgarien, Jordanien, Mexiko, Pakistan och Rumänien.

För en skandinav som hållit på och arbetat med dessa och närliggande frågor skulle det falla sej naturligt att lägga upp arbetet så här: Först ett ganska långt och grundligt inledningsanförande, gärna med tillspetsade frågeställningar, därefter diskussion kring dessa frågeställningar. Men detta schema hölls inte alls. Talare efter talare — vi hann igenom femtio stycken på två dagar! — marscherade fram till talarstolen och höll ett långt anförande, ofta en halvtimme till trekvart, om kvinnans ställning i hennes land, om kampen mot sociala och politiska missförhållanden, om solidariteten med de socialistiska länderna och om kampen mot imperialismen. Något meningsutbyte mellan de olika talarna blev det inte tid för. Hettan i vår lilla sal högst uppe under taket i Kulturhuset var pressande, surret i salen bedövande. Från talarstolen hörde man ett anförande antingen på grekiska, slovakiska eller arabiska, i sin hörlur hörde man den översättning man lyssnade på, längst bort i salen hörde man hela raden av simultantolkar, vars smattrande röster försökte överrösta varandra.

Man måste dock ha förståelse för delegaternas tal-

trängdhet. De hade dock i alla fall färdats från Indien, Madagaskar, Paraguay och Övre Volta för att få framlägga sina erfarenheter och synpunkter.

För att undvika den förvirring ifråga om målsättningen för kommissionernas arbete som nu uppstod vore det önskvärt att den kommitté som förbereder kongressens arbete till ett annat år tar ställning till dessa problem — gärna skickar ut information i förväg om hur arbetet på kongressen kommer att utformas.

Vad som slog en delegat från ett skyddat skandinaviskt land var bland annat i vilken hög grad kvinnor från alla världsdelar utom Europa ansåg att kvinnans förnämsta uppgift i samhället var att kämpa mot krig och kolonialism. Där satt man med sina könsrollsproblem! Så steg en graciös, chokladbrun varelse från Angola fram, raffinerat vacker på ett sådant sätt att man tänkte sej att hon var favorit-hustru i något harem. Men flickan spände sina gasselögon i publiken och deklarerade med frank stämma att kvinnans främsta uppgift var att kämpa med vapen i hand i gerillan vid männens sida! Ett intressant och viktigt perspektiv på de ständigt återkommande uppmaningarna till kvinnorna att kämpa mot alla former av kolonialism och imperialism fick man av delegaten från Madagaskar: Hon erinrade om hur kvinnorna i hennes kulturkrets i gångna tider haft en mäktig och aktad ställning i samhället, en självständighet som krossats då den franska kolonialmakten utplånade hennes lands självständighet.

Samma tankegång fanns till stor del i det tal som

representanten för "RaKa" höll, den fraktion av det israeliska kommunistpartiet som bestämt tar avstånd från Israels agerande mot arabstaterna och flyktingarna från Palestina. Vredgad som en profetissa ur Gamla Testamentet brännmärkte hon Israels krig som klart imperialistiskt. (Kortsynta krigshetsare menade hon även fanns på den arabiska sidan.) Hon talade om hur kriget slukar femtio procent av nationalbudgeten och hur detta kapital tas från fredliga projekt: skolor, daghem, hälsovårdscentraler som *inte* byggs, hur man lägger hög omsättningsskatt på nödvändiga konsumtionsvaror — hur kriget drabbar folket, främst kvinnorna och barnen.

En sak som de skandinaviska delegaterna överlag kände sej skeptiska mot var det prisande av moderligheten som återkom i anförande efter anförande. Sent på eftermiddagen den andra dagen hade Berit Ås från Institutet för samhällsforskning i Oslo fått nog. Hon svarade för det verkliga brandtalet i vår kommission. Så länge kvinnorna låter lura sej av männen till att syssla enbart med de problem som har med moderskap och kvinnlighet att göra — med barnavård, daghem, hälsovård — så länge behåller männen den reella makten över samhället och världens öden. Medan kvinnorna sysslar inom sin sfär, bedärade av det vackra talet om moderlighet, sysslar männen i alla länder med rustningar, med att uppfinna napalm och vätebomber, med att öda miljarder på rymdfärder — allt medan miljoner människor lever i förnedring och svält. Och vad hjälper det att vi står här och deklarerar vår solidaritet med kampen mot imperialismen så länge vi inte tar itu med imperialismen på närmare håll, i vårt eget liv: Den imperialism och den utsugning som snart sagt varje man i varje äktenskap utsätter sin hustru för!

Behållningen av kongressen blev inte något noga utarbetat handlingsprogram. De resolutioner som antogs den sista dagen var ganska vagt och allmänt utformade. Behållningen låg i stället i den stimulans man fått genom att få möta och knyta vänskapsförbindelser med så många vackra och starka personligheter. Jag frågade kvinnor från olika länder om de trodde på värdet av den här sortens kongress. De svarade alla reservationslöst: JA. Många av dem for bort mot en grym oviss framtid: mot landsflykt, mot en pressad tillvaro i nationella befrielsefronter, mot krig, fängelse, tortyr. Värdet av att för några dagar få uppleva: Du är inte ensam, du har kamrater, din kamp är inte förgäves och bortglömd, får inte underskattas.

Barbro Backberger

Om aktivt icke-våld

En sammanställning

Man måste börja med att tala om *Gandhi* (1869—1948). Omkring sekelskiftet när Gandhi vistades i Sydafrika läste han under en fängelsevistelse en uppsats av den amerikanske författaren *Henry Thoreau* skriven år 1849 med titeln "Civil disobedience" (medborgerlig ohörsamhet). Thoreau hade satts i fängelse därför att han vägrat betala skatt till en stat (Massachusetts) som godtog slaveri. Uppsatsen gjorde ett starkt intryck på Gandhi. Han hade — liksom Thoreau — studerat Bhagavad-Gita, han kände även väl bergspredikan och hade länge varit en övertygad anhängare av icke-våld.

Vid denna tid började Gandhi använda ordet *Satyagraha* (satya = sanning, graha = styrka). Gandhi definierade ordet så: "*bävdande av sanningen genom att vålla icke motståndaren utan sig själv lidande*".

Satyagraha-metoder användes av Gandhi alltifrån hans hemkomst år 1915 i kampen för Indiens frihet. År 1920 inledde han sin kampanj för hempinnande i avsikt att frigöra landet från beroende av textilimport. Samtidigt började han en bojkott av engelska domstolar och läroanstalter. En mängd jurister lämnade sina domarbefattningar, en mängd studenter sina universitet, 10.000 indier sattes i fängelse, i flera provinser vägrade bönderna att betala skatt. Den gången måste Gandhi dock avlysa ohörsamhetskampanjen på grund av våldshandlingar.

1930 företog Gandhi sin mest berömda kampanj, saltmarschen till havet. Tillsammans med 78 anhängare vandrade han till fots under 40 dagar 24 mil. Framme vid havet tog han upp litet vatten för salttillverkning. Detta var förbjudet eftersom regeringen skulle ha saltskatt. Sedan bröt folket i massor mot lagen, 60.000 indier sattes i fängelse, bland dem Gandhi. Då genomförde 2.500 frivilliga under ledning av den berömda skaldinnan *mr*s Naidu en demonstration mot en saltfabrik. *Mr*s Naidu hade sagt att man skulle bli mött med våld och att ingen fick göra motstånd. Så blev det. Demonstranterna slogs ned av polisens batonger eller sparkades, nya kom i stället, detta pågick under flera dagar — ingen gjorde motstånd. Från den stunden dateras i själva verket Indiens frigörelse. En av Gandhis biografier säger: "*När indierna tillät att man slog dem med batonger och bösskolvar och ej vek undan då visade de att England var maktlös och Indien oövervinnligt. Resten var endast en tidsfråga.*"

Hittills är Gandhi den ende som lyckats frigöra sitt land med icke-våldsmetoder. Även om vi sedan dess sett enskilda människor gå i döden för sin tro på det aktiva icke-våldets makt att besegra våldets

våldiga krafter. Gandhi själv föll för en våldsmans kula i samband med de fruktansvärda oroligheterna vid Indiens delning (1948).

Om Vinoba Bhave

Våldshandlingarna i samband med delningen och utelivna reformer blev en stor besvikelse för alla nödlidande som hoppats så mycket av befrielsen. I staten Hyderabad försökte kommunisterna fördela jord med våld. Upproret kvävdes med våld. Detta föranledde en av Gandhis främsta lärjungar, *Vinoba Bhave*, att börja söka en väg i Gandhis anda, "*en tillämpning av icke-våldet (ahimsa), ett experiment för att ändra hela livsinställningen*". Vinobas program för allas välfärd *Sarvodaya* framlades 1951: "*godhet, kärlek, en fredlig icke-våldsinställning till livet — leva och låta leva, uppriktigt tjäna till gagn för mänskligheten*". Vinoba vill ändra hela samhällsstrukturen utan att tillgripa våld, dvs. han önskar både fred och revolution, en fredlig revolution eller satyagraha.

Sarvodaya, ett liv i godhet och kärlek, är ju kravet på varje människa i varje tid. Att tjäna. Då aktivt icke-våld behövs bör satyagraha övas av tjänande människor. När Gandhi skulle börja med medborgerlig ohörsamhet sökte han en människa som var utan vrede och hat i sitt liv. Hans val föll på Vinoba, det lärda helgonet.

Vinoba insåg att den fredliga revolutionen måste börja med en lösning av jordfrågan. Därför skapade han sin jordfördelningsrörelse — *Bhoodan*. Tankegången var att 1/6 av landets jord skulle av jordägare skänkas till de jordlösa för utdelning och sedan ej få säljas eller belånas. På den punkten stod rörelsen när jag i januari 1955 hörde Vinoba tala och en dag deltog i hans snabba morgonvandring från en by till nästa. Han var då 60 år och hade vandrat nära 2.000 mil för att sprida sitt budskap. Han vandrar ännu i år. Erfarenheten har visat att *Bhoodan* hade vissa nackdelar. Småningom har Vinoba därför övergått till att skapa hela byar som äger och förvaltar sin jord gemensamt. Detta är *Gramdan*.

Det finns en nyutkommen liten bok om *Gramdan* skriven av *Satish Kumar*, en av Vinobas unga medarbetare. Han säger att det nu finns 100.000 sådana "kommuner" av Indiens 650.000 byar. Och han säger att nu håller man på att ordna *Gramdan* i hela staten Bihar. Detta sker med hjälp av omkring 12.000 fredsarbetare, ungdomar som fostrats till fredstjänst i Gandhis anda. (1)

Likheten mellan dessa byrepubliker och Kinas folk-

kommuner är ju slående och har ej undgått Vinoba. Satish Kumar svarar på frågan om skillnaden mellan Maos rörelse och Vinobas att Gramdanrörelsen bygger helt på Gandhis idéer och att det gör hela skillnaden mellan hans rörelse och Maos. Gandhi har yrkat på en förändring i hjärtat hos var och en genom demokratisk övertygelse och moralisk påtryckning. Men Gandhi fick förstås inte uppleva kulturrevolutionen i Kina. Vi vet också att det i varje demokrati finns en minoritet som får böja sig om våld skall undvikas.

Häromdagen frågade jag en indisk kommunist vad han trodde om Vinobas utsikter att genomföra sina strävanden. Han hade visserligen inga principiella invändningar men han menade att Vinobas anhängare var alldeles för få för att kunna behärska situationen i Gramdanbyarna. När de reste vidare så förföll projekten. Tydligt skulle dessa invändningar kunna bortfalla om rörelsen finge mera stöd, t. ex. hjälp att utbilda unga medarbetare.

Än mera skeptisk är *Gunnar Myrdal* i sitt stora verk *Asian Drama*. Han citerar från en artikel i *Times of India* 9.8 1957 Vinobas ord: *"Ingenstades i den moderna världen finns det någon verklig frihet. Därför är det ett spännande äventyr att arbeta för en livsform där varje individ har rätt att odla sin egen föda, tillverka sina egna kläder, bestämma över sina barns uppfostran, avgöra stridigheter och bevara fred. Alla lever i ett lyckligt samarbete med varandra och alla arbetar för byns bästa."* Myrdals data härrör från slutet på 50-talet. Sen dess har rörelsen utvecklats väsentligt. Men visst förstår man att en helt osjälvisk och frivillig rörelse lätt kan undertryckas icke minst i en kapitalistisk omgivning. Det är ett skäl till att hysa mer optimism om en hel stat t. ex. Bihar skulle besluta sig för Gramdan.

Röster från USA om icke-våld

Den 4 mars 1969 höll professor *George Wald*, en av 1967 års Nobelpristagare i fysiologi och medicin, ett föredrag för 1.200 studenter vid Harvarduniversitetet. Det trycktes av en bostontidning med rubriken "En generation söker en framtid". Artikeln föranledde *Olof Lagercrantz* att skriva en ledare om nytankande i USA 30/4. För dem som brukat följa vad en annan nobelpristagare, *Linus Pauling*, skrivit och talat innebar Walds artikel kanske intet väsentligt nytt.

Wald fördömer Vietnamkriget, han talar om den korrupperande kraft i samhället som det militär-industriella komplexet blivit, han säger att det finns

ingenting värt att nå genom atomkrig. Hela människosläktets framtid står på spel, nedrustningen måste börja omedelbart. Och här kommer det i vårt sammanhang mest intressanta: Wald säger att eftersom någon måste börja att rusta ned så ämnar han göra allt vad han kan om någon värnpliktsvägrare söker hans hjälp. *"Jag kommer därvid att känna mig handla i samma anda som medlemmarna av den underjordiska organisation vilken före inbördeskriget hjälpte förrymda slavar att undkomma till Kanada."* Därmed är vi tillbaka till Thoreaus tid. Lagercrantz slutar med orden: *"När Wald jämställer sitt program med den hjälp som rättsinniga människor en gång gav förrymda slavar har han onekligen tagit ett långt och djärvt steg mot en ny tid."*

Walds framträdande är ett exempel på hur en av de stora intellektuella känner sig tvingad att tala ut, att ta på sig det ansvar som *Noam Chomsky* med rätta säger vara deras "att säga sanningen och avslöja lögnen". Professor Chomskys bok "Makt och motstånd" som nyss kommit på svenska är ett viktigt dokument i kampen mot den mäktiga industriella-militära konstellation som regerar USA, "the establishment". Särskilt bör man läsa uppsatsen om de intellektuellas ansvar och den artikel som behandlar A. J. Mustes revolutionära pacifism samt den som heter "Om motstånd". Här följer några citat ur boken och ur ett föredrag som hölls av Chomsky under den senaste Vietnamkonferensen i Stockholm.

... Den uppfattningen att motstånd mot kriget konsekvent bör gå på icke-våldslinjen förefaller mig ovedersäglig... Vi deltar allesammans i större eller mindre utsträckning i kriget, om inte annat genom att betala skatter och tillåta att vårt samhälle fungerar tillfredsställande... Motstånd är delvis en moralisk plikt, delvis ett taktiskt drag i syfte att påverka regeringens politik. Framför allt anser jag med avseende på stöd för värnpliktsvägran att det är en moralisk plikt som man inte kan undandra sig...

... Varför har USA rätt att ingripa i andra länder? Därför att vår regering representerar folket och alltså är kompetent att bedöma folkens rättigheter... Jag vet inte vilka möjligheter vi har att få i gång ett effektivt program av protest, motstånd och sabotage för att få slut på detta avskyvärda krig och gå vidare till ett angrepp på de problem som är dess grundorsak. Jag vet att vi måste fortsätta utan uppehåll med våra försök att förverkliga dessa förhoppningar." (3)

Den mest ungdomliga amerikanska rösten för icke-våld kommer från protestsångerskan *Joan Baez*. Hon

har just nyss berättat att hon väntar barn med en ung man som sitter i fängelse för vapenvägran. Läs kapitlet "Vad skulle ni göra om?" sid. 125 och följande i hennes självbiografi. Kapitlet slutar med att tala om en plattform ovan våldet som skall byggas genom att studera varje tänkbart alternativ till våld på alla nivåer. "Genom att lära oss säga nej till nationalstaten, nej till krigsskatter, nej till värnplik, nej till dödande i allmänhet, ja till människans broderskap, genom att starta nya institutioner som är baserade på förutsättningen att allt slags våld är förkastligt, genom att skapa och uppehålla kontakt med icke-våldsgrupper över hela världen... genom att försöka börja ändra på den allmänna uppfattningen att det är okay att döda..."

... Vi är antagligen för sent ute. Hittills har vi gjort ett strålande fiasko. Det enda som har gjort större fiasko än organiserandet av icke-våld det är organiserandet av våld." (4)

Värnpliktsvägran

Sedan 1966 gäller i Sverige en lag om vapenfri tjänst. (5). Lagen är tyvärr behäftad med brister. Den allvarligaste är det *prövningsförfarande* som enligt lagen skall tillämpas i varje fall. Vapenfrinämnden skall ordna en utredning genom särskilda utredningsmän. I stället borde man ha ett mera objektivt och enklare förfarande. Försvarsdepartementet kunde skriva en bok och eventuellt ordna föreläsningar för dem som begär att få bli vapenfria. Genom skriftlig tentamen kunde vapenfrinämnden avgöra att vederbörande lyssnat eller läst och förstått. I värsta fall finge man tentera en andra gång. Ingen skulle kunna slutligt underkännas.

En annan svår brist är tolkningen av § 10 i tjänstgöringsreglementet där det heter att den vapenfrie "skall förbereda sig för en uppgift inom något av krigssambällets olika verksamhetsområden". Detta är ett orimligt krav. Visserligen vet vi att det är svårt att finna någon verksamhet inom landet som ej på något sätt kan vara till gagn för totalförsvaret. Kanske kan även den som arbetar under fängelsevistelse (efter att ej ha fått tillstånd till vapenfri tjänst) sägas gagna totalförsvaret, men man bör skapa så många sysselsättningar som möjligt utanför detta försvar. Bra exempel är den räddnings- och katastrofkrås som i Nordiska rådet föreslagits av *Ingvid Segerstedt-Wiberg* med instämmande av två andra rådsmedlemmar. U-landstjänst är ett annat alternativ. Jag tror också att det finns monotona sysselsättningar som ingen borde behöva utföra i många

år men som lämpligen kunde åläggas en vapenfri för ett år.

En glädjande nyhet är att AMS på försök satt elva vapenvägrare att fullgöra sin värnpliktstjänst i socialarbete. En av dem tjänstgör på Enebackens barnhem i Malmö.

En tredje brist i lagstiftningen är uttrycket *djur samvetsnöd* som för de 50 procent av vägrarna vilka är s. k. etiska svårligen kan förklaras. Allvarlig personlig övertygelse räcker.

Kamp utan vapen

Kamp uten våben heter en innehållsrik bok utgiven 1964 på Pax förlag i Oslo. I bokens inledande kapitel räknar *Nils Petter Gleditsch* upp ett antal sociala handlingar som kan komma ifråga under ett nationellt försvar utan vapen: Förhandlingar, appeller till motståndaren, agitation, demonstration, strejk, generalstrejk, ekonomisk bojkott, social bojkott, sabotage, hungerstrejk, skattevägran, vägrat samarbete, ohörsamhet mot påbud, förlamande av samhället, parallell-regering.

En form av motstånd utan vapen som använts särskilt av kvinnor är att blockera en väg i tusentals eller att lägga sig på järnvägsspår...

Röster från Sverige om icke-våld

En av de svenska kvinnor som arbetar för icke-våldsmetoder i kampen mot kriget är *Maj-Britt Theorin*. I en artikel i *Femina* 16/69 säger hon: "... Vad är det vi vill försvara — liv, land, frihet, demokrati, levnadsstandard? Troligen våra liv i första hand. Gör vi det effektivast med vårt nuvarande försvar?

Jag tror att vi måste tänka om. Alva Myrdals arbete på nedrustningssidan måste stärkas och kompletteras. Vi måste satsa oändligt mycket mer på fredsforskning och säkerhetspolitisk forskning, medvetet forska vad som utlöser aggressioner och förutsättningslöst pröva icke-våldsmetoderna inom försvaret..."

I den motion som Stockholms socialdemokratiska kvinnodistrikt 18.1 1969 antagit för att inlämna till årets partikongress heter det i sammanfattningen:

"5. En helt annan metod för självförsvar måste prövas. En av de vägar som i sig kan innebära helt annorlunda metoder är det aktiva icke-våldsförsvaret."

I motionen hemställer man om en statlig utredning som förutsättningslöst klargör hur man på annat sätt än traditionellt militärt kan utforma ett försvar.

Isolerad avrustning

I sin ovan citerade bok säger Kumar att han "med tillförsikt hyser hopp om att Indien skall avrusta på egen hand (unilateralt)".

Inför 1924 års riksdag deltog Frisinnade Kvinnors Riksorganisation i valrörelsen med ett uttalande i fredsfrågan antaget av förbundets majoritet. Det hette där att förbundet "med alla krafter vill medverka till att skapa de folkpsykologiska förutsättningarna för en fullständig avrustning... Förbundet vill verka för avvecklingen av vår krigsberedskap. Detta anse vi vara ett led i arbetet på internationell avrustning".

Sen dess har ett världskrig kommit och gått. Atomvapen har kommit och nått en enorm utveckling. De är nu för vår räkning borta ur bilden. Ingen räknar heller med att BC-vapen skall höra till vår försvarsberedskap. Vårt försvar med "konventionella" vapen kostar oss nu 5 miljarder om året som kunde användas bättre. Vår alliansfrihet är erkänd. Vi kunde säkert få icke-angreppspakter med både öst och väst. Det enda som alljämt saknas är de folkpsykologiska förutsättningarna för en isolerad avrustning. Någon måste börja...

När Elisabeth Tamm talade i nedrustningsdebatten vid 1924 års riksdag sade hon bland annat: "Man anför som försvar för bibehållandet av en svensk härordning att ett land kan inte ensamt avrusta, alla länder måste göra det samtidigt. Jag skulle i stället vilja säga, att intet land kan avrusta utan att bakom denna avrustning står den moraliska kraft och det moraliska mod som endast en fullt genomtänkt och ansvarig övertygelse hos de många enskilda i detta land kan skänka..."

Det moraliska modet måste stå bakom en verklig fredsaktivism för att ge den styrka, den måste omfattas av de enskilda människorna... Arbetet för att ge en sådan folkmening makt är kvinnornas stora politiska uppgift... Om vi kvinnor i alla länder enigt ville hålla samman, så stod det i vår makt — det kan inte bortförklaras — att förhindra krig och det är en skuld och en skam att så inte är förhållandet..."

Till slut några ord av Öjvind Fahlström i den förut citerade boken om värnpliktsvägran: "... Om Sverige började skära ned försvarsutgifterna och till slut helt avrustade, då, men först då, skulle vi ha resurser nog att gå ut i den tredje världen i den stora skala som behövs. Vi skulle då samtidigt bli ett föredöme för andra mindre länder och för första gången stå reellt alliansfria. Vi skulle kunna bli betrodda att fungera som medlare mellan i-land och u-land."

Andrea Andreen

- (1) **Non Violence or Non Existence.** Av Satish Kumar. Christian Action, London 1968. 62 sid. Pris 10/6.
- (2) **Asian Drama.** Vol. II. Av Gunnar Myrdal. Pantheon, New York 1968. 1.530 sid.
- (3) **Makt och motstånd.** Av Noam Chomsky. Pan/Norstedts, Stockholm 1969. 368 sid. Pris kr 19: 50.
- (4) **Det sorgsna nöjesfältet.** Av Joan Baez. Rabén & Sjögren, Stockholm. 1968. 152 sid. Pris kr 17: 50.
- (5) **Värnpliktsvägran — en mänsklig rättighet.** Redigerad av Per Kågeson. Rabén & Sjögren, Stockholm 1969. 138 sid. Ill. Pris kr 9: 50.

Om månfärder

Ett uttalande av Alexandra Kollontay från 1920-talet finns återgivet i Gunhild Höglunds minnesbok över fadern (Tidens förlag 1960). Madame Kollontay sade på tal om den framtida socialistiska segern i världen "men människorna är sådana att när de väl enats i dessa politiska ting då skall de börja strida om månen".

FN:s generalsekreterare U Thant påminde i ett uttalande för pressen månlandningsdagen om rymdavtalet av år 1967 att månen inte kan tillhöra en enskild nation utan hela mänskligheten. Han fortsatte: "Låt detta ögonblick inspirera oss att gå vidare tillsammans i fred här på jorden."

Om ABC-vapen

Fördraget om förbud mot spridning av kärnvapen skall ratificeras av Sverige först sedan de båda supermakterna ratificerat. Detta väntas ske så snart att proposition om svensk ratificering kan föreläggas höstrikdagen 1969.

Sveriges delegat vid nedrustningskonferensen i Genève statsrådet Alva Myrdal yrkade den 6.8.69 att konferensen skulle anta ett förbud mot alla kemiska och biologiska vapen. Förbudet skulle godkännas av FN och sedan vara bindande för alla nationer.

Inte alla folk tror på krigets oundviklighet

I våra massmedia resoneras dagligen krig. På ett oförsvarligt vårdslöst sätt. Man tycks ta det hotande krigsvansinnet som något helt naturligt. Något oundvikligt. Något vi måste förbereda oss på även om just förberedelserna tvingar oss att allt starkare tro på vansinnets oundviklighet.

Trots alla lugnande ord från våra ledare, från våra egna skälvande munnar, säger våra skräckfyllda hjärtan att vi måste vara ärliga, måste erkänna att krig är den oundkomliga följden av den nuvarande tekniska och moraliska utvecklingen i våra västerländska samhällen. Vi måste rusta, måste väpna oss. Som om kanoner kunde frälsa oss undan vansinnet. Och våra ledare får oss lätt att tro på rustningarnas nödvändighet, får oss att säga ja till krig, ofta helt öppet.

Man tycks anse att krig helt ödesbestämt hör ihop med vår västerländska kultur. Vapensmedjan blir ett lands viktigaste företag. Och allteftersom vapenförråden växer får våra ledare allt svårare att hålla fingrarna i styr, allt svårare att inte trycka på den domedagsutlösande knappen. Då firar tekniken slutgiltigt sin triumf över människan.

Då jag evakuerades av engelsmännen från Java 1945, reste jag med en båt som bland andra passagerare hade ett regemente Burma-kämpar. De hade fört ett spännande djungelkrig mot japanerna. De hade stridit i ett "annorlunda krig". Ett sportbetonat krig enligt dessa soldaters omdöme. De var amerikaner.

Det jag först fäste mig vid var det kamratliga och fria umgänget mellan soldater och befäl. Och hur de pratade om sitt krig som om det varit ett strålände äventyr. Man behövde inte prata länge med dessa soldater innan man fick veta hur ledsna de var över att tvingas resa hem till Amerika med dess klassamhälle och själstdödande fabriksarbete som de flesta måste återvända till. Förlora det kamratskap de lärt känna i Burma, förlora sin självaktning, känna sig värdelösa i stället för att leva som fullvärdiga människor — krigare.

— Du som inte varit med om det kan inte föreställa dig vad det sånt där djungelkrig är. Hur gänget svetsas ihop. Hur man upplever ett slags kamratskap som man förr aldrig anat. Denna känsla av absolut samhörighet. Man ger sitt liv utan en sekunds tvekan för sin kamrat, för sitt befäl.

— Och för sitt land kanske?

— I propagandan kanske. Men det var inte för Amerika vi slogs. Vi hade ju vårt eget krig i Burma. Vi var hjältar. Och levde väl upp till våra hjälteroller. Tänkte väl inte så mycket på Amerika där

i djungeln. Detta Amerika som nu tvingar oss fara hem igen. För att tvinga oss fria män att leva i ett samhälle som inte har något att ge oss. Vi är de som fått lära oss hur mycket gott kriget kan ge. Fått lära oss något som de som strider på de traditionella fronterna inte har en aning om. Vi tvingas nu förlora, överge våra kamrater. Tvingas in i det system vi så väl känner. Som många hatade redan då. Vi har lärt oss att inget fostrar riktiga män så som kriget kan göra. Mer än nittio procent av oss skulle hellre fortsätta djungelkriget än resa hem till Staterna igen. Där ingen förstår oss längre. Där vi genast blir nollor i fabrikena eller får gå omkring som stympade arbetsodugliga krigsveteraner. Efter bara några dagar därhemma kommer vi att längta tillbaka till vårt djungelkrig, till det där kamratskapet. Livet därhemma blir outhärdligt. Vi har ju fått erfara att det finns något annat att leva för än bara tempojobbet i en fabrik.

Det kanske inte är så många amerikaner som tänker och känner som Burmas djungeljägare gjorde. Men nog finns chansen att ett stort antal krigsveteraner i USA och kanske även i andra länder inte säger nej till krig. Och det gör förstås inte heller de som tjänar på krigsindustrin.

Det är ett underbetyg för vårt moderna samhälle att många av dess medlemmar inte tror på fördelen av fred, inte säger ett uppriktigt menat nej till krig. Samhället måste vara sjukt och ruttet. Våra ledare galningar som helt kallt erkänner möjligheten av modernt krig. Naturligtvis vet dessa ledare i t. ex. USA att de har en stor del av befolkningen bakom sig. Att många miljoner innerst inne säger ja till krig, eller åtminstone tror på dess oundviklighet. I Sverige ger den militära ledningen ut en liten bok: OM KRIGET KOMMER. Utan att folk i allmänhet tycks reagera, talar man om det kommande kriget, om hur vi skall förbereda oss. Den boken avslöjar ju på ett fasansfullt sätt intelligenskvoten hos författarna. Vilka tycks ha en förnedrande låg tanke om sina läsares intelligens.

Ett samhälle som producerar en sådan bok, eller ett samhälle där de unga männen hellre går ut i krig än stannar på sin plats i produktionens grottekvarn, är naturligtvis sjukt på något sätt.

Utvecklingen, särskilt den tekniska, tycks föra oss bort från det vi kallar fred och lycka. Vi tycks nu helt ha tappat orienteringsförmågan. Kan detta bero på att vårt samhälle är ett utpräglat patriarkat som leds av män? Där allt kvinnligt klassas lägre än det som är manligt. Ingen tycks veta. Många vill inte höra frågan. Den tycks kunna skrämman. Man

vill inte ens tänka på ett samhälle med kvinnlig dominans. Det är också så att erfarenhetsmässigt vet vi lite eller inget angående de inflytanden kvinnligt och manligt kan ha på varandra. Historien har inte mycket att lära oss angående dessa saker. Mest därför att historieskrivningen gjorts av män. Som varit allt annat än objektiva i sina ståndpunktstaganden. De lärda historikerna säger att t. ex. krigen blir precis desamma antingen det sitter män eller kvinnor vid styret. Detta är ett undanludande och hör inte till saken. Det är riktigt att det ingen skillnad blir på vår politik under manligt eller kvinnligt styre. Men det beror på att manssamhället består som manssamhälle även om det sitter kvinnor på ledande poster. Dessa kvinnor bara spelar sina manliga roller i manssamhället så gott de kan.

Det är inte fördelen eller nackdelen av att ha kvinnor vid styret det rör sig om. Saken gäller huruvida det blir någon förändring av vår inställning till krig om vårt samhälle förändras på så sätt att kvinnligt och manligt ges samma värde. Att inte längre "manliga" egenskaper aktas för mer än "kvinnliga". Att vi lär oss att inte uteslutande tänka manligt logiskt utan också intuitivt, med hjärta, kvinnligt.

Visst har kvinnan i dessa senaste dagar börjat att befria sig. Hon är inte lika självfallet mannens piga och hushållerska i och med giftermålet som tidigare. Hon får sitta med i nåder vid männens rådsbord. Men än har man inte vågat eller kunnat rubba det allra minsta på övertygelsen att manligt är för mer än kvinnligt. Än är vår gud manlig och än säger vi ja till krig.

Att ändra på det manligas mervärde är förstärkt kätterskt och är alls inte gjort i en handvändning. Det är en process som säkert kommer att ta mängder av år. Hela vårt tänkande då det gäller livsstil och förhållandet mellan könen måste reformeras. Med hjälp av en mild modergudinna i stället för en krigisk Jehova. Målet är ett samhälle där endast psykopater skulle komma på idén att krig är mannafostrande och oundvikligt.

Finns det då i dag inget samhälle där det råder jämvikt mellan könen eller där det råder matriarkaliska lagar som vi kunde lära oss något av.

I Västerland lär det patriarkaliska samhället vara helt allena rådande. Alla gamla matriarkat är nedkämpade för flera tusen år sedan.

Men kanske vi skulle kunna lära oss något av att studera en del folk som vi kallar primitiva och där kvinnan i högre eller lägre grad har makten. Vi kunde kanske lära oss verkligt väsentliga saker av

dessa folk om vi kan slänga vår fördomsfullhet och vår snorkighet och försöka så att säga komma under huden på dessa människor.

Jag har själv lärt känna några stammar på Borneo där man har mer eller mindre utpräglade matriarkat. Några matriarkaliska folk har jag också som hastigast stiftat bekantskap med i Indien. Visst måste jag erkänna att min bekantskap med dem var ganska ytlig och mitt studium av dem helt amatörmässigt. Men hur flyktig min kännedom av dem än blev tyckte jag mig kunna konstatera att det verkligen var annorlunda människor jag mött. Människor som hade annan livsstil, annan moral än vi och än de andra indoneserna. Jag tyckte de verkade lyckligare än t. ex. kuststammarna som är muhammedaner och har patriarkat.

Nu är ju "lycka" ett begrepp som är oerhört flytande. Det är så svårbestämbart att det nästan känns genant att prata om det. Och lyckan är helt omätbar. Men låt mig säga att min helt personliga uppfattning är att människan i dessa matriarkaliska indonesiska och indiska samhällen jag kommit i beröring med, så där i allmänhet säkert lever lyckligare än t. ex. medelssvensson i folkhemmet.

Vi kallar förstärkt dessa matriarkat underutvecklade i jämförelse med oss själva. Men är vi ärliga måste vi erkänna att det väsentliga inte är hur många bilar och TV-apparater vi har råd att skaffa oss, hur mycket mat vi har utöver det nödvändiga, hur många tekniska leksaker. Det som betyder något är väl huruvida jag lever ett liv jag anser meningsfullt, att jag fröjdar mig flera timmar än jag grämer mig. Själv tror jag att dessa människor vi kallar primitiva, och som har matriarkaliskt samhällsmönster är mera tillfreds med sina liv än vad vi är. Vi de högutvecklade. Vad är vår omskrutna utveckling värd om den inte ger oss livslycka. Om den i stället för att låta oss känna lugn och trevnad låter oss gå i skräck för medmänniskor, i skräck för vätebomber, gifter och allmän terror.

I stället för att bara rycka på axlarna åt "primitiva" vildar borde vi försöka ta reda på vad det är som gör deras samhällen mänskovänligare än våra. Jag menar inte alls att förhärliga det primitiva levnadssättet, jag tror aldrig på någon "återgång till naturen". Men vad jag ville veta är vad som ligger till grund för att man i alla dessa samhällen där det kvinnliga skattas högre än det manliga, kan säga ett ärligt menat nej till krig. Vad är det som gör dem så mycket friare från aggressioner än vad vi är. Naturligtvis beror deras fredssälskan, deras allmänna mjukhet inte på att döttrarna får arva i stället för

Skulden av Sonja Åkesson

sönerna, att det är kvinnor som styr och bestämmer i byarna. Det måste finnas något i deras livsuppfattning, kanske i deras religion eller filosofi som är fundamentalt olika det som vi grundar vår krigiska kultur på. Och jag tror inte man lär sig något om sådana saker i en handvändning. Hittills tycks få eller ingen ha studerat dessa folk närmare. Jo, det har naturligtvis varit några vetenskapare där och forskat, angående seder och bruk. Men de tycks mest ha ägnat sig åt att reda ut arvslagar, äganderätt och annat som har med samhällsordningen att göra. Men så vitt jag vet har det aldrig forskats angående religion, filosofi, historia och dylikt. Sådant tar lång tid och oändligt tålamod. Och det behövs forskare av Margarete Meads typ för att få goda resultat.

Ta bara en sådan sak som att i alla matriarkaliska samhällen på Borneo har kvinnan full sexuell frihet inom äktenskapet. Hon kan välja vem hon vill till far åt sina barn. Männen störs inte det bittersta av att de kanske inte alltid är den biologiske fadern till sina barn.

Då jag lärde känna dessa underliga dajakstammar på Borneo i början av trettioalet trodde jag att jag fått möta ganska enastående människor. De sade nej till krig och kvinnan hade sexuell frihet. Men till min häpnad upptäckte jag trettio år senare att samma mönster gäller även för de indiska matriarkaten. Och av författaren Harning i Göteborg har jag fått höra att han lärt känna en indianstam i Guatemala som också har matriarkat. Och säger nej till krig. Och ger kvinnan sexuell frihet. Kanske bar denna indianstam på ett nästan utplånat arv från förfäderna. Dessa människor som från Asien befolkade Amerika för så där 15.000 år sen.

Vår attityd mot sådana här "primitiva" samhällen är oftast oförstående. Vi ler åt dem, halvt roat halvt föraktfullt. Tar dem inte på allvar. De säger ju nej till krig och vet inget om äktenskaplig trohet. (Som om vi visste det.) De har inga passionsdramer.

Men vi borde studera deras kultur och levnadsätt med vördnad och allvar. För visst är den värd vördnad som säger nej till krig och lever därefter. Deras arvslagar och sedelagar är kanske mindre intressanta. Desto angelägnare är det att få klarhet i bakgrunden till deras pacifism. Och till samspelet kvinnomakt—pacifism.

Kanske kvinnorna höll männen så väl sysselsatta genom årtusendena att de helt enkelt inte fick tid att bygga vapensmedjor.

Eric Lundqvist

Skulden kommer krypande.
Skulden har inget hem.
Skulden vill gärna ha ett hem.

Jag tränger ut Skulden.
Skulden är inte min.
Jag är inte något slags hem
om den tror det.
Varken husse eller matte
om den tror det.
Jag är bara ett barn, nästan.
Bara en leksak.

Möjligen är jag Skuldens leksak.
Jag vill inte vara Skuldens leksak.
Den kan ge sig iväg!
Men vart? Så den stannar.

Ibland är den tyst.
Ibland ligger Skulden och sover.
Det är då man — nej!
Den spetsar öronen.
Den ömkar sig.
Ylar.
Den har inget hem.

Ingen vill ha den.
Ingen människa vill ha den.
Gud vill inte ha den.
Det kan inte vara annat än prat
att Gud vill ha den.

Men den lever.
Den måste ha sitt.
Finns det ingen man kan vända sig till
för att få hjälp med Skulden?
Nej.
Det finns ingen assistent eller kurator,
inget uppsamlingshem,
inget gömställe av något slag.

Det finns förstås de som säger
att de tar på sig Skulden.
Tro aldrig på dem!
Skulden kan man inte ta på sig

Skulden kryper in i en.
In under huden, i mjälten, i benmärgen.
Men Skulden har inte sitt hem där.
Skulden har inget hem.

(Ur UTE SKINER SOLEN, 1965)

Publiceras med författarens tillstånd.

NATUREN KÄNNER

I "En folkefiende", skriven 1882, låter Ibsen en serie mänskliga konflikter utspelas mot bakgrunden av en miljöfråga. Doktor Stockman har kommit underfund med hur några garverier starkt förorenar vattnet till badanstalten, en syd-norsk småstads stolthet och inkomstkälla. Han slår larm, men möts av ett kompakt motstånd.

Doktor Stockman: ... Noget må göres ved sagen; og det fort.

Byfogden: Du bruger, som sædvanlig, stærke tale-måder i din afhandling. Du siger blandt andet, at det, vi byder vore badegæster, er en permanent forgiftelse.

Doktor Stockman: Ja men, Peter, kan det betegnes anderledes? Tænk dig bare — forgiftet både vand til indvortes og udvortes! Og det til stakkers sygelige mennesker, som tyr til os i god tro, og som betaler os i dyre domme for å få sin sundhed igen!

Byfogden: Og så kommer du i din deduktion til det resultat, at vi må bygge en kloak, som kan optage de postulerede uhemskheter fra Mølle dalen, og at vandledningen må legges om.

Doktor Stockman: Ja, ved du da nogen anden udvej? Jeg ved ingen.

Byfogden: Jeg gjorde mig i formiddag et ærend ind til stadsingeniøren. Og så bragte jeg — sådan halvt i spøg — disse foranstaltninger på bane som noget, vi kanske burde tage under overvejelse en gang i fremtiden.

Doktor Stockman: En gang i fremtiden!

Byfogden: Han smilte av min formentlige extravaganse — naturligvis. Har du gjort dig den ulejlighed at tænke på, hvad de foreslåede forordninger ville komme til at koste? Efter de oplysninger, jeg modtog, vilde udgifterne rimligtvis løbe op i flera hundra tusen kronor... Den etablerade vandforsyning ved badet er nu engang et faktum og må selvfølgelig behandlas som et sådant... Det tør forventas, att du ved fornyede undersøgelser kommer til det resultat, att sagen ikke på långt nær er så farlig eller betänklig, som du i første öjeblikk inbildte dig.

1784 — hundra år innan Ibsen kom på idén att göra vattenföroreningar till dramatiskt stoff — höll Nils Dalberg inför Kungl. Vetenskapsakademien i Stockholm en föreläsning om "luftens beskaffenhet i stora folkrika städer". Enligt akademisekreterarens tacktal fick föreläsaren åhörarna att rysa, då han beskrev allt som förstörde luften i storstäderna — bl. a. de många olika husdjuren, nattliga tillställningar i oödrade lokaler med levande ljus, sjukhus, slakte-

rier och framför allt näringsidkare som sysslade med talg, hudar och hår av död boskap eller med kvicksilver och bly.

Den viktigaste av alla samhällsfrågor

Jag kom att tänka på Ibsens pjäs och Dalbergs föreläsning, när jag i decembernumret av Kommunal tidskrift läste statsrådet Eric Holmqvists konkreta artikel om miljöförstörelsen i dagens samhälle. "Det är problem, som människorna kräver att vi som sysslar med hälso- och sundhetsfrågor skall lösa", skrev Holmqvist.

Ibsen och Dalberg kan ge oss en erinran om att miljöproblemen icke är fullt så färska som vi ibland kan föreställa oss. Stank förekom i storstäderna långt innan några bilar började fylla dem med sina avgaser, vattenföroreningar långt innan någon kvicksilvergädda analyserats. Men föroreningarna var i regel starkt lokalt begränsade. Där de fanns, dämpades eventuella larmrapporter gärna ner av den mentalitet, som Ibsens byfogde var exponent för. Framför allt visste man dock så litet om sammanhangen. När Lubbe Nordström på 30-talet gjorde sin berömda resa var hans hygieniska frälsningslära "avlopp åt alla" — det har resulterat i ett nytt och värre Lortsverige, de av fekalier och närsalter nedsmutsade, övergödslade och igengroende sjöarnas Sverige. Så litet tänkte man ännu i Lubbe Nordströms decennium på sammanhangen.

Vad som skett i vårt århundrade har varit att miljöförstörelsen till följd av teknologiska "framsteg", ökande folkmängd och urbanisering accelererat i brant stigande kurva. Vad som skett under det senaste decenniet är att vi fått upp ögonen för sammanhangen och uppträckt, att vi är i färd med att såga av den gren, på vilken vi själva sitter. Insikten har kommit brått, ackompanjerad av en serie chocker. Ännu i slutet av 40-talet betraktades de som djävls antyda, att vi måste offra några hundratals miljoner på reningsverk för att rädda våra vatten, som — ja förvisso inte folkefiender — men som naturromantiker, sympatiska för all del i sin idealism men hjälplöst vid sidan av de ekonomiska realiteterna. Gårdagens naturromantik har nu blivit realpolitik.

För två år sedan gjorde Marknads sociologen en undersökning inom ett Miniatyrsvrige om vilka samhällsfrågor man ansåg viktigast. Stopp för luft- och vattenföroreningar kom på andra plats, efter flera bostäder men före sådana frågor som fördelaktigare löner och priser, lägre skatteram, tryggare arbetsmarknad. Det är inte osannolikt att miljövärdfrå-

INGET AVFALL

gorna i dag skulle ha ryckt upp till översta pinnen på angelägenhetsstegen.

Miljövården håller på att bli den ojämförligt viktigaste av alla samhällsfrågor: lokalt, regionalt, nationellt, globalt.

Vad är standard och lönsamhet?

Skall miljövårdskraven bli ordentligt underbyggda behöver vi emellertid tänka om när det gäller en del av våra invanda begrepp och värderingsnormer.

Är vi exempelvis helt på det klara med vad vi bör lägga i begreppet levnadsstandard? Den internationella statistik, som söker jämföra levnadsstandarden i olika delar av världen, mäter gärna ländernas välstånd i antalet kylskåp, telefoner, TV-apparater och bilar per invånare. Den värdeskalen för oss helt enkelt in i en skenvärld. Även den högsta materiella levnadsstandard blir ju en chimär, om samtidigt vattnen måste svartlistas och den luft vi andas blir det gift vi andas. Vilken glädje har individen av aldrig så många och moderna tekniska hjälpmedel och finesser, om han samtidigt möter ett smygande hot mot sig själv och sina gener runt om i sin omgivning? Hur efemärt blir det inte, om våra aniorer sänds ut på aldrig så fascinerande rymdfärder, om samtidigt livsmiljön katastrofalt försämras på vår egen lilla planet?

I stället för att mäta ländernas välstånd i antalet bilar och TV-apparater kunde man tala om graden av vatten- och luftföroreningar och mängden av avfall som en säker mätare på civilisation och levnadsstandard. Den ironiska följden av detta har blivit, att rent vatten, ren luft och ett rent landskap — detta som för våra primitiva förfäder var något självklart — i dag måste framstå som det elementäraste i allt vad levnadsstandard heter och något som vi måste kämpa hårt för att erövra.

Och något som vi måste vara beredda att betala för!

Och därmed några ord om ett annat begrepp, som ständigt möter i miljödebatten som en spärrbom mot vittgående önskningar och krav: begreppet lönsamhet. Det var lönsamhetsaspekter som knäckte miljövårdsivraren doktor Stockman i Ibsens drama. Med en ny syn på begreppen levnadsstandard måste vi också ge begreppet lönsamhet en annan och mindre snäv innebörd än det hittills haft.

Hur mycket det skulle kosta i reda pengar att återge de livsbärande elementen något av deras ursprungliga renhet har vi ingen riktig överblick över. Siffran 16 miljarder har nämnts för Sveriges del. Siffran

är naturligtvis ytterligt osäker, men den ger likväl en antydning om storleksordningen.

Naturligtvis kan problemen inte lösas över en natt, även om vi i stort sett känner de tekniska metoderna för att ge oss en renare miljö. Av samhällsekonomska skäl nödgas man gå etappvis fram. Men de samhällsekonomska skälen får inte bli ett skalkesjul för oföretagsamhet och tvekan. Mot kapitalinsatserna för att rena miljön får till en början ställas vad de nuvarande föroreningarna kostar samhället. De svaveldioxider, som fabriker och hushåll skjuter ut i atmosfären, åstadkommer vittring och rost på byggnader, broar och maskiner — skador som kan uppskattas till hundratals miljoner kronor årligen. Vad det kostar att svavelregnen gör sjöar så pH-fattiga att fisken dör ut, att jordar försuras och känsliga skogsbottnar blir mindre produktiva kan ingen statistik berätta om. Men vi kan kanske ana att vi närmar oss ett stadium, då det kommer att kosta enorma belopp att återställa det som sangviniskt och utifrån snäva "lönsamhets"-synpunkter fördärvats — i den mån läkedom över huvud taget är möjlig. De skador på människornas hälsa, som bilavgasernas

Foto: Jan Rietz/TIO, Stockholm

bly, fabriksutsläppens kvicksilver, pentaklorfenol och DDT och skorstenarnas svavel- och koldioxider åstadkommer, låter sig över huvud taget icke statistikföras. Och detta måste dock vara den väsentligaste faktorn i alla lönsamhetsberäkningar. Till sist får vi kanske inte helt bortse från vad vi förlorar genom att vår miljö utarmas, genom att fåglar förgiftas och dör ut, genom att vattendrag surnar och försumpas eller genom att vissa växter inte längre finner livsbetingelser i vår förgiftade luft.

Ett sådant perspektiv måste ovillkorligen komma innebörden av "det lönsamma" att förändras. Det vidgar sig både i rummet och tiden. I rummet på så sätt att vad som exempelvis för ett företag kan te sig "lönsamt" i dess driftskalkyl icke med nödvändighet är lönsamt för samhället i stort; om "lönsamheten" för företaget vinnes genom användning av gifter, som går ut i naturen, blir det tredje man som får betala. I tiden vidgar sig begreppet genom att vad som på kort sikt kan te sig ekonomiskt, kanske får med ränta på räntors ränta betalas av framtiden. Om en kommun genom att släppa ut sitt kloakvatten orenat eller ofullständigt renat förpestar vattnet för andra begär den en otillståndighet. Förstör den sina egna vatten kan morgondagens kommunmedborgare få en dryg räkning att gälda. Redan nu har man på en del håll så grundligt misshushållat med vattnen att de håller på att bli otjänliga som vattentäkter.

Vårt egentliga kapital som jordevarer är ju det vatten, som sköljer våra vävnader, den luft som spolar våra lungor och den jord, av vars örter vi livnär oss. Förskingras kapitalet eller utsätts det genom okloka manipulationer för drastiska värdeminskningar hotar konkursen.

Avfall eller kretslopp

Vid denna punkt i resonemanget kan det vara skäl att kritiskt granska ytterligare ett begrepp, som vi ofta konfronteras med i miljödebatten, begreppet avfall. Med avfall menar man ju de olika ting, som vi brukat i vår hushållning och som vi sedan på olika sätt försöker göra oss kvitt. Stigande standard i snäv materiell bemärkelse betyder på alla områden ökat avfall. Vi lämnar i dag i detta land tre gånger mera sopor efter oss än för tre decennier sedan. Vår hushållning baserar sig ju på köp- och slängprincipen i långt högre grad än vi i regel gör klart för oss.

Kökkenmöddingarna håller mångenstädes på att växa det moderna samhället över huvudet. Allt större arealer och anläggningar krävs för att ta hand om industriernas och hushållens avfall. I sämsta fall får

avfallet bara hopas. I näst sämsta fall försöker man förstöra det. Själva begreppet destruktions innebär för den som intresserar sig för naturens sammanhang något överkligt och skrämmande. Och inte heller vad man kallar destruktions kan ju bli fullständig. Naturfrämmande ämnen kan från soptippar gå ner i grundvattnet, vid sopförbränning kastas ovälkomna partiklar i luften. Kloakerna utnyttjar vattnen som avstjälningsplatser, skorstenar och avgasrör har gjort luften till en avstjälningsplats.

Naturen känner inget avfall, inget förbrukat. Allt ingår i en ständig cirkulation. Ur förmultnade rester, från växternas blad och från djurens exkrement och kroppar, frigörs de salter som är förutsättningen för nytt liv. Kretsloppet är omutligt: vad som gjort sin tjänst i de många livsyttningarnas hushållning måste återgå till ursprunget för att förnyelsens skapande krafter skall kunna verka. Alstring och avtynande hålls i balans.

Grunden till vårt aktuella dilemma är att denna organiska cirkel i så många stycken brutits. Varje gång vi exempelvis drar i en klosettsträng berövar vi jorden en sats mineraliska näringsämnen, samtidigt som vi förpestar sjöar och vattendrag — vad som för den enskilde framstår som hygien blir ur totalitetens synpunkt både en stöld och en nedsmutsning. Vi kan ju bara bruka det vi tar ur naturen, inte förbruka det. De elementära beståndsdelarna finns kvar sedan de fyllt sin funktion i vår hushållning. Vad vi talar om som avfall innehåller för totaliteten nyttiga och nödvändiga beståndsdelar. Vad vi åstadkommer med våra störande ingrepp i kretsloppet är i regel att vi tar sådana beståndsdelar från deras naturliga miljö och vräker ut dem där de inte hör hemma.

Det ges endast en lösning på dilemmat: att vi söker återställa cirkulationen för att därigenom åter och åter kunna nyttiggöra oss vad som endast gör ett kort gästspel i vår hushållning.

Man löser exempelvis inte vattenföroreningsproblemet genom att som våra största städer planerat frakta avloppsvattnet i väldiga kulvertar ut till havs. Lort är lort om ock i större baljor. Redan vad miljövårdsberedningen nyligen avslöjat om de svavelvätefyllda djuphålorna i Östersjön borde vara varning nog. Det har givit en ny innebörd åt Falstaff Fakirs tidigare oskuldsfulla ramsa:

*Vattnet är ett farligt gift,
vilket omger Visby stift.*

Hela filosofin att vattnet skall vara både transportör av avfall och avfallsplats måste vara genuint fel-

aktig. Den bortser från kretsloppets omutlighet. På sikt ges endast en lösning på avloppsproblemet: att det renade avfallet återförs till jorden som gödningsämnen, m. a. o. att vi i görligaste mån återställer det naturliga kretslopp, som vi hittills aningslöst rubbat. På så sätt skulle också de större tätorterna, som ju är de värsta slösarna med vårt gemensamma kapital av mylla och vatten, kunna fogas in i en process, som håller landskapet levande och alstringsdugligt.

Aven när det gäller industriernas och hushållens avfall i övrigt kommer vi att nödgas att så långt som möjligt återvinna de ämnen som vi tillfälligt brukat men som behövs i vår hushållning. En ökande jordbefolkning gör detta nödvändigt dels för att vi inte en dag skall drunkna i våra egna sopor, dels för att vi inte skall slungas in i alldeles onödiga bristsituationer. Återvinningsindustrin kommer med säkerhet att bli en av morgondagens stora industribranscher.

Globala grepp och lokala

Ytterst reser hotet mot vår livsmiljö problem, som gäller hela människans framtid som art. Rovdriften i jord och vatten måste ses i relation till den skenande befolkningsökningen. Om inte bromsarna snart slås till kommer världssvälten att drastiskt öka och följas av en lika drastisk världstörst. De gifter människan sprider i sin omgivning stannar ju i regel heller inte vid några ägostängsel eller nationsgränser. De sprids med vindar och havsströmmar, med flyttfåglar och vandrande fiskstim över stora delar av klotet. DDT, som första gången började användas mot flugor och löss i det första världskrigets skyttegravar, finns nu i vävnaderna t. o. m. hos Antarktis' pingviner och måsar. Det följer med modersmjölken till varje nyfött människobarn över allt på klotet. Av de två miljoner ton koncentrerad svavelsyra, som årligen faller ner med regnen över den skandinaviska halvön, torde huvudparten emanera från Ruhrdistriktet.

Det är uppenbart att dessa problem ytterst endast kan lösas i världsvid skala. Så beroende som vi alla blivit av alla på vår lilla rymdspillra måste vi snart få ett set av internationella avtal, framför allt när det gäller luftföroreningarna men också i många fall när det gäller vattenföroreningarna. Här väntar en helt ny uppgift för diplomatin. Att stoppa den hasardiösa plundringen av klotets resurser, att skapa balans mellan vad människan kräver och vad naturen kan ge, att återge de livsbärande elementen något av deras ursprungliga renhet måste i en nära mor-

gondag också bli en av de ojämförligt viktigaste uppgifterna för FN och dess specialorgan. Det är med tillfredsställelse man noterar, att Sverige gått i bräsch för att placera dessa frågor på världsorganisationens dagordning. Vi måste så småningom få en ekologisk världsbudget, baserad på faktiska värden, på vad klotet äger av skogar, jord och vatten. Om en sådan budget skall balanseras kan de totala uttagen icke tillåtas överskrida naturens förnyelseförmåga.

Så gigantiska som dessa problem är kallar de på en totalmobilisering av mänsklighetens alla mentala resurser — fantasi, intelligens, handlingsvilja, förmåga till inlevelse och överblick. Den uppgiften är oändligt mycket angelägnare än att placera en eller annan representant för arten homo sapiens på månen. Det är till vårt lilla stoftgrund i rymden, till Tellus, som vår framtid som art är knuten.

Att uppgifterna ytterst måste lösas i global skala gör emellertid på intet sätt lokala eller regionala insatser överflödiga. De globala perspektiven reducerar inte det lokala ansvaret. Många problem — det gäller främst i fråga om vattenvården — är trots allt så lokalt begränsade att de måste lösas i lokal skala och under ansvar för den egna avgränsade samfälligheten. I andra fall, där exempelvis verkningarna av miljö-

Foto: Stig T. Karlsson/TIO, Stockholm

föreningarna sprider sig vidare, har den lokala samfälligheten ansvar också mot andra.

Vi kan heller inte med någon större moralisk kraft kräva åtgärder av andra eller begära internationella avtal, om vi inte börjar med att sopa framför egen dörr.

Till syvende og sidst måste man ständigt ha för ögonen, att de lokala och regionala insatserna utgör ofrånkomliga delar av ett internationellt mönster. Det globala handlandet är ju långa stycken inget annat än summan de de många lokala insatserna.

Det är i det perspektivet som miljövärden får sin riktiga spännvidd och de lokala insatserna blir verkligt meningsfyllda. Det ger ett eggande mål för den provinsiella miljövärden.

Att man på så sätt arbetar i känslan av att lägga en bricka i det stora världspuzzlet utesluter på intet sätt en lokalpatriotism, som i detta fall kan betraktas som osedvanligt sund. Det är den kommun, den

region, det land, som har de alstringskraftigaste jordarna, de renaste vattnen, den renaste luften och det mest oförstörda landskapet som kommer att bli attraktivast för morgondagens människor att bo i. En bygd, som strävar efter att lägga sig i teten i stället för i kön, ger därför prov på en framsynt lokalpatriotism.

Det hade sannolikt varit en god politik, en god lönsamhet på sikt, om kommunalmännen i Ibsens lilla norska kuststad lyssnat till doktor Stockmans ord: Noget må göres ved sagen, og det fort.

Att detta i dag är en god politik — den enda vetiga, strängt taget den enda möjliga — har blivit en lika banal som uppfordrande sanning.

Rolf Edberg

Denna artikel som varit publicerad i "Kommunal tidskrift" återges här med författarens tillstånd.

AKTUELLT

Om miljöprogram

I Folksams tidning nr 8—9, 1968, har laborator Svante Odén en artikel om miljöproblemens lösning — en fråga om överlevnad. Det är intressant att han ger en historisk återblick. Hur redan de gamla kulturfolken tärde på naturresurserna genom skogsskövling och genom får- och getskötsel. Till dessa forna tiders miljöproblem kommer nu miljöförörensproblemerna. Vi har fått DDT och dess släktingar, kvicksilver, bly och svavelsyra för att nämna några av de farligaste.

Om äggvitebristen

har vi ofta skrivit. T.ex. om Spirulina-algen som finns i Tsad-sjön (Vi Kvinnor nr 5—6, 1968). Nu ser vi i "Karolinska Institutet informerar" nr 2, 1969, att en grupp mikrobiologer under ledning av professor Carl-Göran Héden arbetar med äggviterika bakterier som lever på metangas. Denna är lätt att framställa ur avfall, en mycket billig kolkälla. På många håll finns den i jorden. Så småningom kommer vi att kunna utnyttja de äggviterika bakterierna i kampen mot världssvälten.

Miljövärd

Hans Palmstierna skriver i DN 24.5 1969: "Miljövärd är inte estetik och fritidsområden för turister etc., miljövärd är den teknik vi måste tillämpa för att människorna skall överleva på bästa möjliga sätt utan att fränhända sig sina framtida existensmöjligheter."

Kärnkraftverk

Arne Karsberg berättar i DN 29.7 att mer än tio kärnkraftverk planeras vid våra kuster fram till 1980. Det uppvärmda kylvattnet skulle kunna ledas in i kyltorn. Men därtill behövs sötvatten. Dessutom är tornen inte särskilt vackra: 125 m höga och 30 m breda i basen.

Om tvättmedel

Det finns i princip fyra olika tvättmedel fördelade på ett femtiotal märken.

1. Rent tvåltvättmedel ex. tvålflingor. Utmärkt för ylle och silke.
2. Blandat tvåltvättmedel ex. Rang. för vittvätt och i viss mån till kulörta plagg.
3. Rent syntetiskt tvättmedel ex. flytande Lux, Flink 4 med flera. För ömtåliga plagg såsom silke, ylle, syntetfibrer, även kulörta plagg.
4. Blandat syntetiskt tvättmedel ex. Sulfo, Surf, Tend med flera. För vittvätt och kulörta plagg.

I 1. ingår

endast tvål som framställs ur fetter och oljor + natronlut.

I 2. ingår

tvål som lösgör smutsen och håller den svävande, soda som förstärker tvålens verkan, litet fosfat som dispergerar kalktvålar, perborat som bleker bort fläckar och gör godset vitt (men även sliter på plagget), C. M. C. (carboxymetylcellulosa) som binder smutsen och hindrar den att falla tillbaka på plagget, silikat i form av vattenglas som skyddar tvättmaskindelar av aluminium och lättmetall.

Ev. ingår också optiskt vitmedel som ökar vitheten samt parfym eller färg.

I 3 ingår

praktiskt taget endast syndeten.

I 4 ingår

tvättaktiv substans som har till uppgift att lösgöra smutsen, fosfat i större mängd, perborat, C. M. C., optiskt vitmedel, silikat, parfym och ibland färg.

Praktiska råd

Var noga med doseringen, tag ej för mycket, oftast anger paketet i överkant.

Temperera vattnet, ylle bör ej ha mer än 20° ungefär.

Tillägg

bygger på samtal med ännu ett par sakkunniga.

Det allmänna namnet på tvättaktiv substans är *tensid*. Tvål är den äldsta tensiden. *Syndet* kallar man den tvättaktiva substansen i syntetiska tvättmedel. Det finns olika slag av syndeter.

Tvålen i tvåltvättmedel både avhärdar och tvättar. Syndeten i syntetiska tvättmedel kräver att vatten som ej är mjukt (mjukast är regnvatten) först avhärdas. Detta sker bland annat genom *fosfattillsats*. Härför räcker i regel en fosfattillsats på högst 10 procent. Endast på få håll i Sverige är vattnet mycket hårt. Man bör ej använda tvättmedel med mer än 10 procent fosfat (mätt som polyfosfat).

Perborat, blekmedlet som alltså innehåller grundämnet bor, har nackdelar. Större mängd än 10 procent bör ej användas. Vitare behöver tvätten inte bli!

Konsumenterna måste genomdriva att alla tvättmedel anger procenthalt av fosfat och perborat.

Vid *handtvätt* är ett rent tvåltvättmedel (flingor) utmärkt. Flytande diskmedel som är rent syntetiska och fosfatfria kan också användas, ex. Flink, Klara.

Vid *maskintvätt* kan man använda tvålmedlen Blenda och Rang. Genom att blanda dem med litet syntetiska medel, t. ex. Tend 4 eller Via, når man vissa fördelar. Effekten blir bättre och man får mindre problem med överlöddring. Den som förtvättar kan använda det syntetiska medlet i förtvätten. Man kan också blanda den lilla mängden syntetiskt medel med tvålmedlet i huvudtvätten. Beträffande doseringen finns att få tabell.

Man kan också använda syntetiska G 50 till hela tvätten. G 50 har endast 7 procent fosfat och innehåller ej perborat.

En tredje möjlighet vid maskintvätt är NTA-medlen Tend maskintvätt och Tend alltvätt. I dessa medel ersättes NTA (nitrilitriacetat) större delen av fosfaterna. Kvar är cirka 10 procent som anses behövas för att få god tvätteffekt.

Ur miljövårdssynpunkt är det viktigt att använda tvättmedel med låg fosfathalt och helst få fram fosfatfria medel. Det är här som NTA kan få stor betydelse. Innan man kan allmänt övergå till NTA måste detta ämne kontrolleras ur miljösynpunkt. En undersökning pågår och väntas vara klar om ett halvår. Laboratorieförsök har ej kunnat påvisa några skadliga effekter än så länge.

Enligt vad civilingenjör Inger Norstedt meddelat oss kommer inom kort från konsumentinstitutet ett material om tvättmedel avsett för undervisning i skolor. Kan även rekvireras av föreningar. **Red.**

Rodhe Wollsen

Hushållslärare vid

Södra Vätterbygdens hemtekniska skola

SJUKVÅRDEN — ett gruvarbete i vitt

Hon höll broschen i handen, såg på baksidans svartnade silver, alltfjämt de ingraverade orden "Håll din ande vaken, din blick klar, ditt hjärta varmt".

Ur boken av mannen från Venezuela, *Ortero Silvas* "Döda hus" läste hon: "I den här byn har det aldrig funnits en intelligentare, godare, visare människa än *Fader Franceshini*. Med sin musikaliska italienska brytning läste F.F. en välljudande bön från predikstolen och lovade efter att ha fått sina församlingsbor att gråta över Kristi lidandes historia, att förvandla denna kyrka till den vackraste på den venezuelanska landsbygden.

Altaret prunkade av blommor. Vid den heliga jungfruns fötter slog byns vackraste rosor ut.

Men gula febern kom. Sumpfeber. Blodstörtning. Hunger och svulster. Fader Franceshini's stolta gestalt suddades ut. Den praktfulla kyrkan förföll. Många präster kom, men ingen stod ut.

Ända tills *Fader Tinedo*, en söndag i fastan, kom ridande på en åsna, som Jesus och stannade.

Det var en helt annan man.

Han var helt enkelt en man av folket, med en prästkappa på sig och ett bultande hjärta därunder.

Han var mycket god, min flicka!

Det fanns inte ett hus där febern eller svälten härjade där inte Fader Tinedo dök opp, beredd att ge vad han hade.

Och det lilla som föll i helgonens kollektbössor tog han för att köpa kinin och kondenserad mjölk.

En gång höll han en predikan mot egoismen och avslutade så här: "Och detta om egoismen har jag sagt också med tanke på er, ni kvinnor, som varken gift er eller fött barn ogifta."

Dessa ord från Venezuela tycktes henne när hon läst dem vara egendomligt allmängiltiga. Hur underbart är det inte med goda människor, men varför finns det så få av dem, tänkte hon?

Hurdana är vi egenligen, som valt detta yrke, är vi goda och hjälpsamma som Fader Tinedo eller motsatsen?

Sjuksköterskekåren har smittats av alla andras standardjakt. Inget ont i och för sig, kanske, i ett land med demokrati och rättvisa som främsta paroll.

Sjukgymnaster, kuratorer, ja, t. o. m. terapeuter har högre löner än sjuksköterskor. Vid tanken på dessa förhållanden blir hon uppbragt. Vad är det för fasoner. En sjuksköterska står till svars för så många, för patienten, läkaren, de anhöriga och personalen. Det gör inte de andra yrkena i alls samma omfattning. De tre överbetalda, så skulle jag vilja kalla det, tar givetvis emot det de får. Men varför ska de ha mera betalt, de har bekvämare, kortare arbetstid, som de betydligt mera fritt förvaltar över. Och det de hinner, det hinner de. En avdelningsköterska *måste* hinna. Hon kände sig kusligt lik en kverulant, men när tankebanorna av sig själv länkas in på fackfrågor så grips hon av en nästan he-

lig ilska, samtidigt känner hon förakt över dessa benhårda egoister som styr och ställer för att dom tror att de själva och andra ska ha det bra.

Nåja, de unga sjukskötarna, s. k. legaliserade, kommer inte att finna sig i denna skillnad, de kommer att gå fram som orkaner om några år. F. ö. är de så populära att det är fara värt att manliga sjukskötare och vårdare kommer att slå ut de kvinnliga. De är efter vad hon hört, just nu, i maj år -69 på stark frammarsch.

Några män i åldrarna 35—70 konstaterade från sina sjuksängar på ett stockholmsjukhus, alldeles nu nyss, att den manliga personalen är mycket vänligare, mycket mindre tuff än den kvinnliga, mycket mera lätt på handen, skämtsam, glad. Dessa sjuka stockholmare på det nyreparerade, fina sjukhuset, sa alla med en mun: "Bort med kjortelregementet, de har pinat oss länge nog."

Så upplevde *Florence Nightingale* sina besvärigheter med kvinnliga kamrater, sjuksköterskor, för så länge sedan. Hon yttrade modfälld efter allt trassel med kolleger: "Det är lättare att styra 4.000 män än 40 kvinnor."

Broschen ligger på skrivbordet. Hon vänder baksidan framåt och låter ånyo en sista gång de uppfordrande nästan bortnötta orden tona fram emot sig: "Håll din ande vaken

Din blick klar

och ditt hjärta varmt."

"Välkommen åter, Fader Tinedo", viskar hon.

Anna Sforza

Förklaringen till att sjukskötarna är bra ligger säkert i att de som tar ett yrke vilket är så ovanligt för män utgör ett urval bland männen under det att alla möjliga unga flickor väljer vården vilka ligger nära till hands för dem. Utbildningen måste tydligen ta upp i modern form den fostran till mänsklighet och osjälviskhet som en gång ingick i svensk sjuksköterskeutbildning.

Andrea Andreén

I TCO-tidningen nr 6, 1969 står det om en lönedemonstration i Stockholm som 1.500 sjuksköterskeelever genomförde den 26 mars 1969. En skrivelse överlämnades till kommunförbundet och landstingsförbundet. Man kräver:

Samma begynnelselön som sjukgymnasterna samt vissa tillägg för obekvämt arbetstid m. m. Man påminner om att sjuksköterskeyrket inte är ett "kall" och man varnar för följderna av en strejk inom sjukvården.

Den kanadensiska sjuksköterskan och pedagogen, dr Shirley Good skriver i nr 1, 1969 av tidskriften "World medical journal" om sköterskans ändrade villkor: *"Tidigare hade läkaren och sköterskan samma huvuduppgift nämligen att lindra patientens kroppsliga och psykiska besvär. Numera tenderar patienten att bli ett fall för läkaren och sköterskans vårduppgift försvåras genom att hon får sig pålagt en mängd komplicerade tekniska och medicinska åtgärder som tidigare sköts av läkaren..."*

Man får det intrycket att Kanada inte har någon motsvarighet till våra distriktssköterskor som är helt outhärliga — kunniga, kloka, osjälviska, åtminstone så som man ofta mött dem. Vad skulle vi göra utan dem när läkardistrikt är vakanta eller sköts av unga tillfälliga vikarier...

I "Läkartidningen" nr 20, 1969 skriver docent David Ingvar om "Sinnesintryck från ett modernt sjukhus": *"Lojalitet inbördes bland personalen är ett bestående intryck, när man från sin sjuksäng följer arbetet på avdelningen. Ingen smiter, ingen lastar över jobb på någon annan, ingen bevakar strikt gränserna mellan olika arbetsuppgifter. Detta är särskilt påfallande under nätterna... Man klarar alltid ut hela jobbet, även om man på grund av några dåliga patienter bara kan arbeta med halva styrkan. Man skulle önska att nattpersonalen på våra tunga avdelningar snart finge sin Sara Lidman, någon som med realism, engagement och utan sentimentalitet kunde skildra det gruvarbete i vitt som den utför med alla medvetlösa och svårt skadade. Det finns få jobb i samhället där de psykiska och fysiska på-*

Omkring 1.500 sjuksköterskeelever, laboratorieassistentelever och medicinsk-tekniska assistentelever gick 26.3 1969 i fackeltåg från Humlegården till riksdagshuset för att framföra sina krav på höjda löner och bättre arbetsvillkor.

Foto: Allan Myrman.

frestningarna är så enorma och som dessutom är förlagat till den obehagligaste av alla arbetstider. Hur många kvinnor — och varför bara kvinnor — klarar av det över fyrtio? Detta jobb som vi friska, via våra landsting, betalar med klassiska låglöner — i runt tal mellan 10 och 15 kronor i timmen inklusive tillägg för nattjänst.

Vad sysslar biträdenas och sjuksköterskornas ombudsmän med?"

Den 9 juni 1969 kom svaret från översköterskan på Södersjukhusets kirurgiska intensivvårdsavdelning, Gerd Malmström. Hon ger rådet att fråga vad huvudmännen gör och ber dem lyssna till sjuksköterskornas krav på främst höjda bottenlöner, lyssna redan innan de blivit patienter själva.

Fadern till tre söner

Trebarnsfadern — eller fadern till tre söner — sjunker ner vid sitt skrivbord på kontoret en vacker måndagsmorgon, suckar och slappnar av. Hans kvinnliga kollega, som skyrtar i rummet intill, ropar deltagande:

"Har du nu haft en jobbig vecko-ända igen?!"

Han reser sig, ställer sig i den öppna dörren och utbrister:

"Ja, dessa veckoslut tar ju nästan kål på en. Pojkarna håller en i gång från morgon till kväll. Ja, för all del, dom är väl inte bråkigare än andra, bara helt normala vildbasare. Men just nu är dom inne i en sjuårdeles period av bångstyrighet. Åter gör dom också, jämt är dom hungriga och tuggar omkring med mackor överallt i huset och smular ner. Och dom rusar ut och in, slåss och väsnas och smutsar ner. Och nu går dom till råga på allt inte längre i skolan på lördagarna som förr. Man har dom omkring sej hela veckoslutet."

Djup suck. Så kommer det ur djupet av hans manliga själ:

"Nää, man skulle haft flickor istället! Åtminstone en. Då skulle det ha gått lättare. Två pojkar och en flicka, det vore nog modellen..."

Kvinnliga kollegan intresserat:

"Varför tror du att en flicka skulle hjälpa upp situationen?"

Han:

"En flicka, — jo hon är lättare att uppfostra, hon är lugnare och lydigare. Pojkar måste man ju passa på överallt. Dom är inte så noga, dom slänger sina kläder var som helst och stökar till i huset. Och mat skall dom ha jämt och ständigt, och spiller och smular ner gör dom. Men en flicka, — **hon kunde framför allt hjälpa till i hushållet...**"

Hon spärrar upp ögonen — detta är ju en typbild för konstänkandel! Frågar rätt uppbragt:

"Menar du verkligen att du som fader till en flicka skulle uppfostra henne annorlunda än hennes bröder. Skulle du med flit lära upp henne i

hushållet? Varför försöker du inte få pojkarna att hjälpa till? Och om dom hade en syster — skulle du inte behandla dom lika allihop, lära dom att samarbeta? Skulle du verkligen låta henne passa upp sina bröder? — Hur **tänker** du egentligen, — ditt resonemang är ju rena könsrollsprogrameringen!"

Han:

"Könsroller hit och könsroller dit. Det är väl ändå så en gång för alla att pojkar och flickor är olika. Flickor har annat handlag för matlagning, bakning, sömnad och städning och allt möjligt pyssel, som inte intresserar pojkar ett dugg. Att baka, till exempel, — en flicka tycker säkert att det är roligt att baka en kaka precis som sin mamma. En fin kaka, som man kan bjuda på. Pojkar däremot tycker sånt är kul så länge dom kan leka med degen och kladda med den och till slut äta opp den. Pojkar är för övrigt utsatta för en massa frestelser, — gänget väntar på gatan, och dom vill helst ut till fotbollen. Men flickorna stannar hellre hemma och leker sina pyssliga lekar."

Hon: "Jaa, det ligger nog mycket i vad du säger, fast det verkar inte som om du visste att pojkar och flickor numera har samma schema i skolan, där pojkarna får lära sig matlagning och flickorna träslöjd, för att ta köpphästarna som grova exempel. Man strävar ju medvetet efter att utplåna de gamla inkörda spåren och i stället låta alla få samma skolning utan hänsyn till kön. Kan du säga mig varför de skulle behandlas olika i hemmet? Och säg mig framför allt: tycker du att det vore riktigt att utnyttja sin dotter som en billig hemhjälp?"

Han: "Utnyttja? Nää, — så menade jag förstås inte. Inte skulle man utnyttja henne. Men kanske skulle det ske helt naturligt, och självklart på nå't sätt, att en dotter skulle hjälpa sin mor med allt möjligt i hemmet. Och så kunde dom ha kul ihop, gå

ut på stan och shoppa och titta i varuhusen och sånt, som inte intresserar pojkar ett dugg."

Hon: "Jaså, skulle dom det, tycker du. Nåja, jag har faktiskt sett många glada pojkar i varuhusen, med eller utan mödrar, flickor också för den delen, och jag tror inte du har rätt. Och jag blir alltid betänksam när jag ser hur könsrollerna fördelas på barnen de allra första åren redan. Se bara på varuhusens leksaksavdelningar: pysselsaker för flickorna — dockor och serviser och liknande men för pojkarna är det självklart med leksaksvapen, alltifrån pilbåge och slangbössa till k-pist, och så förstås bilar och maskiner. Du ser själv hur barnen sakta men säkert styrs mot det manliga och kvinnliga så kallade 'idealet' enligt gammalt mönster. Och du tycker tydligen att det är i sin ordning, — eller hur?"

Han: "Ja, — vad är det egentligen för fel med det? Dom ska ju växa upp till kvinnor och män, och ju snabbare dom får lära sig sina roller, ju mindre gnissel blir det."

Hon: "Men tycker du ändå inte att det vore riktigare och rättvisare om barnen finge välja själva? Om man lät deras manliga och kvinnliga anlag utvecklas utan styrning? För det lär ju trots allt vara så, att det inte finns någon renodlat manlig eller renodlat kvinnlig individ, utan varje människa har både kvinnliga och manliga anlag."

Han: "Jojo, — det kan väl hända när det gäller karaktär och anlag. Men den biologiska skillnaden kan man väl ändå inte bortresonera!"

Hon: "Jag vill inte bortresonera nånting, och det vill väl inte du heller. Det är ju inte det saken gäller, det gäller helt enkelt en rättvis uppfostran och en lika behandling av människor redan från allra första början. — Jag hoppas att du får en dotter — men lät henne då få samma frihet och samma möjligheter som hennes bröder självklart tycks få..."

Anna Svensson

Att arbeta på ungdomsgård

Löpsedeln för veckans SE lockar med stora rubriker: HÄR FÅR TONÅRINGAR SUPA OCH RÖKA HASCH. Tidigare nummer har ägnat utförliga bildrapporter åt ungdomsfylleriet i midsommarhelgen, ölkonsumtionen och slagsmålen på "Träff" i Stockholms City. Upprörda eller ängsliga föräldrar skriver insändare i kvällstidningarna om buslivet på ungdomsgårdarna.

Ungdomen och ungdomsgårdarna omges av ett bekymrat intresse. Vad händer egentligen där? Törs man låta sina ungdomar gå dit?

Anledningen till att jag själv för ungefär ett år sedan började arbeta på en ungdomsgård var dels personlig — jag höll på med ett material om ungdom men tyckte inte att jag hade någon direkt kunskap om dagens unga — dels att jag, som så många andra, oroades av de här frågorna och ville försöka få åtminstone en antydning till ett svar, på en av de platser där jag trodde det fanns.

Nu skall från början sägas ifrån att "Krubban" inte är särskilt representativ för ungdomsgårdarna i allmänhet eller ens i Stockholm. De flesta av dem är nybyggda, försedda med café, kök, kanske en samlingssal med scen, olika hobbyrum, ordentlig teknisk utrustning, en personal på 8—12 personer.

"Krubban" är inrymd i ett litet 1700-talshus i Vasastan i Stockholm och på dagarna tjänstgör den som barnstuga. Dess tekniska utrustning består av en kokplatta och en skivspelare. Dessutom finns en minibiljard, pilkastningstavla, labyrintspel, två kortlekar och praktiskt taget inga möjligheter att ändra inredningen. "Krubban" är öppen tre kvällar i veckan och vi är två man om att sköta den.

De som kommer dit är en självvald samling. Cirka 30 ungdomar, mest pojkar i åldern 14—20 år. Från början var de ett stort, ganska lösligt gäng som höll till i Observatorielunden. En fältassistent ordnade denna lokal åt dem, som de sedan mer eller mindre intensivt har besökt under höst, vinter och vår. Vi har varit så många som 35 under en enda kväll i "Krubbas" enda rum. Det har varit kvällar då vi hållit på att ledas ihjäl, när bara en eller två har infunnit sig och hela verksamheten förefallit meningslös. På sista tiden har siffran stabiliserat sig till ett genomsnitt av 10—15, egentligen kärnan i det ursprungliga gänget.

Några av ungdomarna arbetar, en del går fortfarande i skolan. Gemensamt för många av dem är att de kommer från ganska splittrade miljöer, att de ofta fallit ur skolan i förtid, att de har en tidig tillvänjning till öl och sprit, ibland också hasch. Jag

tror att många av dem ofta har karakteriserats som hållningslösa, lättledda, utan uthållighet.

Trots att alltså "Krubban" är ganska speciell på så sätt att det är en liten gård med ett redan utvalt gäng kan kanske erfarenheterna därifrån ha ett visst intresse för den som undrar "hur det är på ungdomsgården" eller till och med "hur det är att arbeta på ungdomsgård".

En fördel med en liten gård som "Krubban" är att arbetet inte blir så uppdelat. Vi två "ledare" (kunde man inte hitta ett annat ord?) — Nisse och jag — får göra det mesta själva och kontakten med ungdomarna blir självklar, eftersom vi inte kan ta vår tillflykt bakom ett skrivbord utan hela tiden är tillsammans med dem.

Vad vi gör är mycket enkelt. Vi kommer dit strax före sju, öppnar, tänder ljus, börjar ställa i ordning för kaffedrickandet. De första pojkarna tittar in, litet tveksamt, kollar om det kommit några kompisar, sticker kanske ut igen. Vid 8-tiden är kaffedrickningen och smörgåsbredandet i full gång, liksom frågorna varför vi inte kan sälja öl i stället. Men det får vi inte för barnavårdsnämnden. Litet senare sätts skivspelaren på för full styrka, några kastar pil, vi spelar kort. "Jävla klantskalle" eller "förbannade apa" susar genom luften, men tonfallen är inte ovänliga. Någon gång, men alltmer sällan, organiserar vi de frågesportstävlingar som barnavårdsnämnden älskar men inte ungdomarna. Inte heller har hobbyarbeten av olika slag någon större marknad hos oss, fast vi för all del täljde träskedar till jul. Men rätt ofta händer det att kortspelet stannar av och vi börjar prata — dra historier om vad som hände på jobbet, vart en kompis tagit vägen, om knark och sprit. Någon gång till och med politik. Klockan tio stänger vi. Nisse och jag städar.

Varannan torsdag får vi se film, i en kedja som barnavårdsnämnden ordnat. Filmurvalet är erbarmligt: förlegade svenska militärfarser, otäcka amerikanska krigsfilmer med starka propagandainslag. Men de mottas tacksamt och okritiskt. Femtio öre betalar var och en för att få se dem. Kaffekassan skall i princip vara självbärande. Vad som kostar är den utrustning vi har fått från barnavårdsnämnden och Nisses och min lön. Vi får 10 kronor i timmen.

Men barnavårdsnämnden har en hel del resurser dessutom, som kan utnyttjas, kanske framför allt av större ungdomsgårdar än vår. Men också vi har haft glädje av dem. Vi kan få ett popband en kväll, vi har haft besök av gästartister, bl. a. en ganska be-

synnerlig svensk-amerikan, som spred en underlig USA-propaganda, med måttlig framgång. Och vid tre tillfällen har den tappre Nisse lånat prylkorgar från barnavårdsnämnden och klätt hela stugan i söderhavs-, japansk eller julstil. När pojkarna och jag väl skrattat färdigt åt synen — den store kraftige Nisse som försiktigt hänger upp japanska rispapperslyktor i taket och trasslar in sig i bambumattor — har vi njutit av den tillfälliga förändringen. Men om en verklig miljöförändring, att vi själva skulle kunna arbeta med vår lokal, är det tyvärr inte tal.

Episoden med kattungarna var rörande. Min katt hade fått ungar. När jag tog dem till gården, satt Björne och Maggan och de andra i timmar, nästan, och smekte dem. De var mjuka, varma, lustiga.

Eller avslutningsfesten då vi hade fått med oss köttfärs, kryddor och andra ingredienser och Karl-Olof blandade ihop och stekte världens — eller i alla fall Vasastans — bästa hamburgare.

Vid två olika tillfällen har vi lånat en buss från barnavårdsnämnden och åkt ut i Stockholms omgivning, badat och grillat korv. Knappt en flicka är med, men vi har det skönt i gräset, trots myggen, medan solen går ned.

Foto: Harry Dittmer/TIO, Stockholm

Låt mig berätta om en händelse under detta år som gripit mig mest. Det var den gången då vi fick besök av en grafolog. En ganska ung man, som rätt ofta turnerar på de olika ungdomsgårdarna och tyder hastigt eller tveksamt nedskrivna rader. Helt vanlig var han inte: han hade en fin förmåga till kontakt och en psykologisk känslighet som imponerade. I mina ögon fullbordade han denna kväll ett litet mirakel.

Ty bland trettio fnissande, generade, bråkiga och avvisande tonåringar plockade han fram trettio olika individer, var och en med sina särdrag men också med många gemensamma. Här fick Sture höra sitt slarv och ovilja att underordna sig kallas "fantasi-fullhet" och "självständighet", sin följsamhet och fixering vid gänget som "lätt att få kontakt med" och "kamratlig", sin bristande uthållighet för "nyfikenhet och rörlighet". Det var gripande att se de här pojkarna och flickorna, en efter en, höja huvudet, nästan växa, tycktes det, när de behandlades som individer med egna personligheter. Under sina korta liv har de så ofta underkänts, fått höra från föräldrar, skola och myndigheter att de är slappa, inte duger något till. Här fick många av dem, kanske för första gången, uppleva att de också kunde vara värda något. Jag vet åtminstone en pojke som fortfarande minns den kvällen som viktig. Han började tro litet på sig själv.

Också för mig var den kvällen mycket väsentlig och jag tror den blottlade något mycket viktigt. Vad grafologen gjorde, och vad de här ungdomarna behöver, var att han stödde dem i deras minimala tro på sig själva, att de också har värdefulla egenskaper: känslighet, fantasi, öppenhet, kamratkänsla. Att de här ungdomarna — liksom deras kamrater på andra håll — har ungdomens hela snabbhet i sina reaktioner, att deras sinnen är öppna och vakna för intryck, upptäcker man ju ganska snart. Liksom deras hart när omätliga behov av kontakt, ömhet, omtanke, som säkert sällan tillfredsställs. Men just denna öppenhet och mottaglighet, deras snabba känslreaktioner är ofta också orsaken till deras svårigheter, att de kommer i kollision med familj och skola. Men familjen och skolan förmår hävda sig — det är den unge som har orätt och ska sköta sig. — *Att stödja dem i deras vacklande eller obefintliga självkänsla står för mig som något av det viktigaste i den här verksamheten.*

Det känns omöjligt att ställa de här ungdomarna till svars för brister som egentligen har sin orsak i deras omgivning och miljö. Och vad gör samhället

för att kompensera dem? De möter en skola, som för de flesta av dem är för teoretiskt inriktad och för krävande, där de snabbt slås ut. Deras behov av spänning, omväxling, sinnliga upplevelser tillfredsställs mycket dåligt av den yttre miljön — jämför bara med den miljö där deras föräldrar och farföräldrar växte upp, med fri tillgång till rent vatten och ren luft, till fiske, bad, olika sportmöjligheter, djur. De har upplevt mycket litet av förståelse, tolerans, uppmuntran för sin speciella egenart. De har upplevt alla former av förbud, förakt, avståndstagande. Många av dem har bara erfarenhet av en enda flyktmöjlighet undan en tillvaro som tycks dem ganska obegriplig, nyckfullt fordrande och hjälpande, och en miljö som är upprörande torftig. Det är alkohol och narkotika.

Vad ska vi då göra? Jag vet inte. Hade jag svaret skulle ungdomsproblemen vara lösta. Men jag tror att vissa åtgärder på en högre, mer officiell nivå är nödvändiga. Kanske skulle vi ha kvartersgårdar i stället för ungdomsgårdar, där alla generationer kunde träffas — och göra *vettiga saker*. Framför allt tror jag det är skolan som ånyo måste reformeras, i den riktning för övrigt som Svante Nycander skisserade i DN den 12 juni. Om skolans register breddades och inte var så intellektuellt inriktat. Om praktiska, konstnärliga ämnen fick samma betydelse och status som de teoretiska. Om inte en elit sållades fram genom betygsättningen, som så små-

ningom resulterar i ett alltmer meritokratiskt samhälle. Om i stället sammanhållning, gruppmedvetande uppmuntrades. Om målet vore att tjugo 7-åringar togs in i första klass och tolv år senare fanns hela denna grupp kvar — ingen hade sållats bort eller fallit ut — och var och en av dem hade fått utbilda sig efter sin egen begåvning.

Och ibland — ofta — på "Krubban" drömde jag om att vi skulle vara många som arbetade på ungdomsgårdarna. Att det skulle vara naturligt att du och jag och andra mammor och pappor arbetade där, lagade goda smörgåsar och pratade med våra egna barn och med deras kamrater. För att vi skulle få kontakt med dem och de med oss och vi skulle upptäcka att ingen av oss var helt omöjlig. För att vi kanske skulle lockas till att öppna våra hem litet mer — ty det behövs också. Så många av dessa unga skulle ha användning för ett extra hem, litet omtanke, litet hjälp när det är besvärligt. Kanske är det framförallt en attitydförändring — hos oss alla — som behövs.

För vår egen skull också. För att det är så roligt att träffa besvärliga, frågvisa, likgiltiga, provocerande, roliga och alltid levande unga människor. Det har kanske inte framgått av den här skildringen — men ofta är det mycket, mycket roligt att arbeta på ungdomsgård.

Katja Waldén

Mental hälsa i arbetsmiljö

Apropå den kampanj som startar i höst på förslag av Folksam med stöd av flera stora organisationer vill vi citera en av kampanjens kursböcker, *Curt Amarks* om "Individ, personlighet och medmänsklig miljö".

s. 107 "... Varje barn är tilldelat en av de båda viktiga könsrollerna, den kvinnliga eller den manliga ... Men det händer att den vuxna världen inte accepterar barnets kön. Föräldrarna hade kanske önskat en flicka i stället för en pojke, och denna önske-
dröm fortsätter långt fram i barnets liv. Pojken får ha långt hår, får kläder som mera liknar flickans än pojakens och uppmuntras att visa flickaktiga attityder. Men samtidigt är pojken kroppsligt sett utrustad som en pojke. Detta gör att han får svårt att

känna igen sig i den biologiska roll som han är tilldelad ..."

s. 177 "... Och på motsvarande sätt ger man den lilla flickan pojkläder och uppmuntrar hennes stormiga äventyr bland jämnåriga pojkar. På det sättet visar man en bristande respekt för det som barnet verkligen är. Man kan uttrycka det så att man inte respekterar könsgränserna ..."

Förmodligen inser våra läsare utan vidare att den framstående författaren här gjort sig skyldig till ett misstag. Vi tror i alla fall att artikeln visar hur vanskligt det är att tala om "könsroller" när man vill bekämpa dem. Vore inte "könsvallar" ett bättre slagord.

Vi hoppas återkomma till kampanjen. Det torde vara klokt att se upp med den.

SAMHÄLLET TJÄNAR

Barn som vistas i barnstugor

blir gladare, öppnare, frimodigare, oräddare lär sig att anpassa sig i grupp, att ta hänsyn till andra, att ta ansvar — får en social anpassning får tillfälle till olika slag av skapande arbete lär sig att lyssna och att koncentrera sig på sin lek (på arbete)

får lära sig att uppträda, får lära sig att uttrycka sig inför kamrater och vuxna får sitt behov av aktivitet tillfredsställt på ett positivt sätt som inte gynnar negativa impulser blir mera harmoniska och får mindre behov av att hävda sig på andras bekostnad får tillfälle att koppla av varje dag under sov- och vilostunden.

Allt detta bidrar till att samhället får medborgare med en sund positiv inställning till omvärlden minskad barn- och ungdomskriminalitet och minskad vandalisering genom att barnen tidigt får möjlighet till meningsfyllda aktiviteter friskare barn tack vare att hälsokontrollen i barnstugan är obligatorisk. Detta kan innebära minskade sjukvårdskostnader även senare i livet.

Den danske docenten *Arne Sjolund* har i sin bok "Förskoleinstitutionernas inverkan på barns utveckling", Köpenhamn 1969, gjort en analys av resultatet från 500 internationella undersökningar. Han påvisar att det finns större möjligheter till en positiv

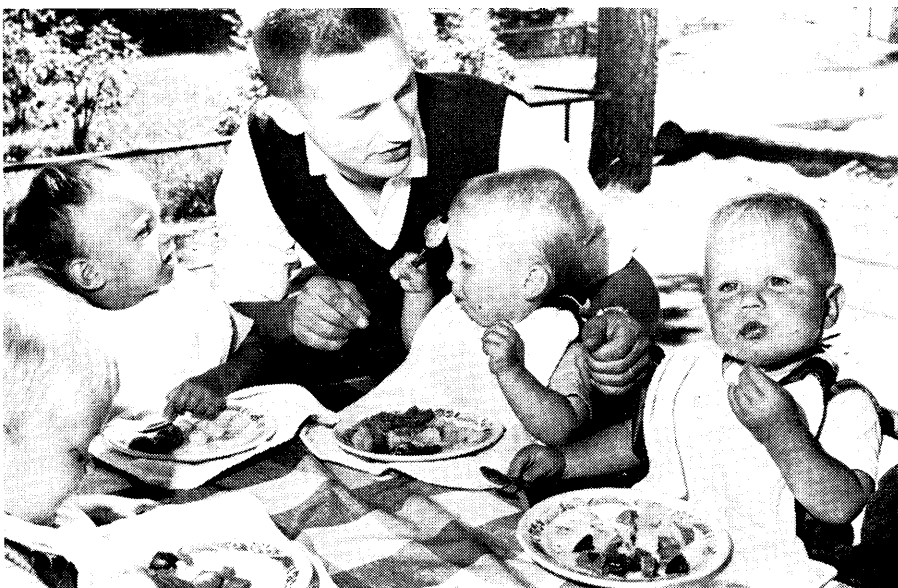
utveckling för barnen i barnstugemiljö än i hemmiljö om barnstugans standard hålls hög med väl utbildad personal och bra föräldrasamarbete. Han menar att det är de pedagogiska och utvecklingspsykologiska skälen som skall vara vägledande för utbyggnaden av barnstugorna och inte arbetsmarknadspolitiska eller rent ekonomiska skäl. Inte minst för barn från socialt och ekonomiskt mindre goda miljöer har effekten av barnstugevistelse visat sig vara mycket positiv särskilt om den får en tidsmässigt tillräcklig omfattning.

Ovanstående behandlar samhällsvinster som inte direkt kan beräknas i pengar. Vad man däremot kan påvisa i siffror är den vinst för *staten* som varje barnstugeplats innebär.

Enligt pol. stud. *Bengt Jönssons* beräkningar i uppsatsen "Samhällsekonomiska och kommunalekonomiska kostnader och intäkter vid ett ökat byggande av barnstugor. Institution för nationalekonomi, Lunds universitet, 1969" ligger det till så här:

Både mannen och kvinnan förvärvsarbetar

Inkomst	22.500: —	17.500: —
Avdrag för kom.skatt	3.733: —	2.195: —
Övriga avdrag	950: —	900: —
Tax.bar ink.	17.817: —	14.405: —
Förvärvsavdrag		3.000: —
	17.817: —	11.405: —
Ortsavdrag	2.250: —	2.250: —
Besk.bar ink.	15.567: —	9.155: —

En av de få manliga förskollärarna tillsammans med en grupp barn i en barnstuga.

Praktik i barnstugor vore värdefull för unga män som skall bli läkare eller socialarbetare. Ett utmärkt alternativ för värnpliktsvägrare. Och väldigt bra för barnen att umgås även med manlig personal.

Foto: Hernried/TIO, Stockholm.

PÅ BARNSTUGOR

Statlig inkomstskatt 3.987 kronor vid särbeskattning och 3.998 vid sambeskattnig.

Ökning i statlig inkomstskatt 2.730 kronor.

Fördelad på barndaghemspäls 2.300 kronor.

Staten erhåller dessutom ca 600 kronor i ökade folkpensionsavgifter.

Ökningen i mervärdesskatt till staten skulle kunna approximeras till $\frac{11,11 \times 325.000}{30} = 1.200$ kronor per barndaghemspäls.

Totala statliga intäkter/barndaghemspäls 4.000 kronor.

Enligt samma uppsats tjänar *landstingen* cirka 1.000 kronor per barnstugepläts i skatteintäkter.

Kommunerna däremot vilka är barnstugornas huvudmän och har ansvaret för såväl byggande som drift drar det kortaste strået rent ekonomiskt. Men deras kostnader per barnstugepläts är inte så stora som man ansett tidigare om man räknar kommunalekonomiskt. Detta har byrådirektör *Maj-Britt Sandlund* visat med några exempel ("Vi människor" nr 1/1969 sid. 11).

Bengt Jönsson har i ovannämnda uppsats följande siffror beträffande det kommunalekonomiska nettot:

Investeringskostnad fördelad på 30 år	
(kr/år)	800:—
Driftkostnad per år	7.000:—
Totalkostnad per år och pläts	7.800:—
Avgår:	
Statligt driftbidrag per pläts och år	1.600:—
Föräldraavgifter	2.760:—
Merskatt till kommunen genom att husrun förv.arb.	1.500:—
Skatt på de anställdas löner fördelad per pläts	400:—
Indirekta skatteintäkter	130:—
Totala intäkter per pläts och år	6.390:—
Kommunal nettokostnad per pläts och år	1.400:—

Statliga bidrag till barnstugor

För byggande av barnstugor utgår sedan 1966 dels ett anordningsbidrag på 5.000 kr per pläts, dels ett lånebidrag på 4.000 kr per pläts.

En barnstugepläts kostar idag i genomsnitt för byggnad och planering av lekpläts 12.000—15.000 kr. *Anordningsbidraget bör höjas till 10.000 kr per pläts.*

Byggnadskostnaden är en engångsföreteelse. Det som blir mest betungande för kommunen är givetvis

Foto: Nils Johan Norenind/TIO, Stockholm.

den årliga driften av barnstugan. Det statliga driftbidraget är sedan 1966 1.600 kr per plats i daghem. Socialstyrelsen har föreslagit att det höjs till 2.600 kr per plats. För att det skall bli en verklig stimulans räcker inte denna höjning. *Driftbidraget bör höjas till 4.000 kr per plats och år.*

De olika statsbidragen till barnstugor är för närvarande föremål för en utredning inom socialdepartementet.

Planering för barnstugor

Statens planverk måste se till att det i alla regionplaner och stadsplaner reserveras tomtmark för tillräckligt antal barnstugor i alla nya bostadsområden. För att detta skall bli möjligt fordras att varje kommun skaffar sig kännedom om sitt platsbehov beträffande barnstugor. Man bör liksom i fråga om skolorna ha "rullande" 5-årsplaner för barnstugorna.

Barntillsynsplanen som måste bygga på befolkningsunderlaget bör göras upp i samråd med tillsynsmyndigheten, socialstyrelsen och kommunförbundet. Planen skall visa hur kommunen kommer att tillgodose *hela* behovet av barnstugeplatser.

Centrala samarbetsgruppen

för planering och utbyggnad av dag- och fritidshem har i en skrivelse till socialdepartementet anfört följande:

Det är samarbetsgruppens uppfattning att åtgärder som väsentligt underlättar en snabb utbyggnad måste snarast vidtas. Enligt samarbetsgruppens mening är den för kommunerna ogynnsamma fördelningen mellan statens och kommunernas bidrag till driftkostnadernas täckande ett väsentligt hinder för en snabbare utbyggnad av antalet barnstugeplatser. En utökning av statens bidrag framstår därför, enligt samarbetsgruppens mening, som synnerligen önskvärd.

Nuläget på barnstugefronten

30.000 daghemsplatser
5.000 fritidshemsplatser
35.000 lekskoleplatser (70.000 barn i lekskola)
300.000 barn under tio år med förvärvsarbetande föräldrar behöver plats i barnstuga.

Enligt familjedaghemsutredningens intervjuundersökning 1967 fanns det 210.000 mödrar med barn under tio år som önskade förvärvsarbete om barn-tillsynen ordnades.

Som en jämförelse kan nämnas

att Österrike med ungefär samma befolkningsunderlag som Sverige har 120.000 daghemsplatser, att Nordkorea är det enda land i världen där man tillgodosett barnstugebehovet hundra procentigt. Här svarar staten för alla kostnader.

Barnstugeplatsnormer

Vi har normer för antalet bilplatser i nya bostadsområden men inte för antalet barnstugeplatser. Parkeringsnormerna är för närvarande 1,5 parkeringsplatser per lägenhet. Barnstugeplatserna kunde exempelvis fastställas till 0,5 per lägenhet.

Framtidsplaner

Centrala samarbetsgruppen har rekommenderat kommunerna att fram till 1975 försöka täcka 50 procent av barnstugeplatsbehovet. För närvarande täcker man i de 25 största kommunerna mellan 3,9 och 33,5 procent av behovet.

En 50-procentig täckning av behovet är emellertid helt otillfredsställande. Utbyggnaden av barnstugor måste bli så stor att man klarar hela behovet. Ännu är det inte obligatoriskt att ordna barnstugeplatser i tillräckligt antal utan det är ett frivilligt åtagande. Staten bör öka framför allt driftbidragen för att stimulera kommunerna. Som vi redan anfört ligger det i samhällets intresse att öka barnstugeutbyggnaden till full behovstäckning.

Alla barn från 3 år och upp till skolåldern bör få möjlighet till kortare eller längre vistelse i en barnstuga oberoende om deras föräldrar förvärvsarbetar eller ej. Barn med en hemmavarande förälder kunde få en delad barnstugeplats för kortare vistelse, exempelvis 4 timmar per dag. Barn med förvärvsarbetande föräldrar skulle naturligtvis ha heldagsplats även om de inte vistades hela dagen jämt.

Ingen risk för felinvestering

Det är inte farligt att satsa på barnstugebyggande. Skulle behovet minska kan man utan större ändringar använda barnstugorna för andra ändamål särskilt när man bygger barnstugor enligt paviljongsystem, varje barnavdelning i egen byggnad. Fritidsverksamhet för ungdom och pensionärer kan ordnas i lediga barnstugelokaler. En barnstugepaviljong blir ett trevligt småhus — en familjebostad. En hel barnstuga med ekonomiavdelning och fem friliggande barnavdelningar kunde bli ett litet bostadskollektiv för fyra familjer med en gemensam barnstugeavdelning.

Hillevi Svedberg

FRÅN GÖTEBORGS HORISONT

Den 19—20 april hade göteborgsdistriktet sin sedvanliga studieweekend på Härskogen. Att ett fyrtiotal medlemmar samlades ett helt veckoslut på våren visar väl intresset.

På lördagen talade fru *Eivor Eriksson* från Länkar-na om dold alkoholism. Hon kände väl till problemen och förstod att väcka vårt intresse och förståelse. Man måste beundra länkmedlemmarnas uppoffrande arbete för att hjälpa sina olyckskamrater.

På kvällen hade vi trivsamt samkväm med underbara ljusbilder från Lappland, barnhistorier och lekar.

På söndagen talade *Barbro Backberger* om Familjen — en föräldrad institution. Hennes trevliga och lediga framställningssätt kom oss alla att spontant vara "Barbro" med henne. — Vi kunde också avbryta henne för frågor och diskussion.

Barbro inledde med att tala om rörelsen kring annor-lunda jul. Hon ansåg att det stora intresset då visade hur många ensamma människor det finns dolda i vårt välfärdssamhälle. Man är antingen innanför eller utanför en nutida familj. Detta till skillnad från storfamiljen i det gamla bondesamhället, där familjen var ett kollektiv, nyttigt för barn att växa upp i. Där fanns inte endast far eller mor att med förtroende vända sig till utan också ogifta fastrar etc. samt pigor och drängar. — Kvinnorna hade där makt i hemmet och det var viktigt för männen att få duktiga fruar, som kunde sköta ett hem med alla de sysslor som då förekom. Det var ett yrke, som fordrade skicklighet.

Storskiftet flyttade ut bönderna från byn, där alla hade bestämt gemensamt om t. ex. sådana saker som sådd och skörd.

I stadssamhället växte avståndet mellan man och hustru. De hade inte längre gemenskap i sitt yrke och förstod inte varandras arbete, då mannens var borta från hemmet. De fick mindre att tala med varandra om och var ej jämställda i ekonomiskt avseende. Kvinnorna blev ett lågt proletariat. Äktenskapet blev kvinnans enda utväg, då de ensamstående ofta måste bli prostituerade.

Familjen är en ekonomisk institution. Arvsfrågan gör att en hustrus otrohet betraktas som värre än en mans, därför att en hustrus otrohet skulle göra, att mannen ris-kerade att en annan mans barn ärvde honom.

Barbro framhöll, att dessa missförhållanden diskrimi-nerar inte endast kvinnorna utan även männen. De är tvungna att arbeta för att försörja barnen och blir ofta missanpassade. Det visas bl. a. av att självmord är 3 å 4 gånger vanligare för män, alkoholism 15 å 20 gånger vanligare, dödlighetsåldern ändras långsammare än hos kvinnor, etc.

Om kvinnan ej förvärvsarbetar, blir det en ekonomisk förlust. Även när kvinnorna skaffar sig utbildning, blir

det ofta så att den inte kommer till användning, då dag-hem för barnen ej finns att tillgå. Kvinnan räknas ej som försörjare — "är ju försörd". Hon blir en buffert på arbetsmarknaden och låglönerna hålls kvar.

Även av sociala rättviseskäl kan man kritisera famil-jen. En kvinna kan utom genom eget arbete också "klättra genom att gifta sig med lämplig kille" — för att nu an-vända Barbro Backbergers lediga uttryckssätt. Hon kan på så sätt få högre standard än en kvinna, som kanske själv utför ett mer värdefullt arbete. — Det är givet-vis samhället man skall kritisera, inte individerna.

Familjen anses ha oinskränkt makt över barnen tillaju års ålder, detta utan någon föräldrautbildning. Medan man måste ha körkort för att få köra en bil. — Fall av misshandel är inte ovanliga, ofta mot spädbarn.

Ensamstående kvinnor är inte socialt accepterade, får t. ex. vänta i bostadsköer. Man gifter sig inte sällan med fel person för att få bostadsfrågan ordnad — och skatteavdrag för en hemmafru!

Massmedia bör nu hjälpa till att få ändring på missförhållandena.

Tidigare försök med radikal likhetslag, såsom Lenins, fick negativt resultat "då karlarna bara stack" och kvinnorna ensamma fick klara försörjningen. Med nutida bättre ekonomiska resurser hade resultatet möjligen blivit bättre.

Samarbete mellan hem och daghem, skolor, kuratorer etc. behövs. Tyvärr förekommer ofta en viss misstrogenhet mellan olika institutioner. — En realistisk beräkning av behovet av daghem och förskolor är nödvändig. Man beräknar ju inte skolor för endast en viss procent av barn!

Män och kvinnor bör ha lika rätt till arbete och till kontakt med barnen. — Det anses inte romantiskt att fråga en blivande make om hans inställning till hustruns förvärvsarbete och till barn. Men båda parter betydelse för barnen inom olika kulturer liksom övriga samlevnadsproblem bör studeras i skolorna.

Äktenskapslagstiftningen bör ändras radikalt, särbeskattning genomföras helt, fast med övergångsbestämmelser. Marknadspolitiken bör ändras, så att alla får rätt till arbete, arbetstillfällen skapas inte minst i nya bostadsområden.

Mannen bör inte längre betraktas som primärperson och kvinnan som sekundärperson i samhället, slutade Barbro Backberger.

— Att ta med alla de skiftande frågor som berördes i den livliga diskussionen skulle nog tyvärr föra för långt. Därför skall jag bara nämna önskemålen om kollektivhus. Inte bara som servicehus utan verkligen som en motsvarighet till den gamla storfamiljen.

M. B.

RUT ADLER —

en diktare och vän

Rut Adlers begravning var en schön och okonventionell högtid. Bara musik, Griegs "Mor Aases död", och spontana uttryck, med eller utan ord, från dem som kände behov att visa sin sympati. Till exempel den unge spanienkämpen, klädd i en jacka och skärm-mössa i handen, ingen blomma men ett enkelt och helt trovärdigt tack där intill den vita kistan med alla de små gula påskliljorna, formande sig till ett solknippe. Och alla vännerna med en enda liten ros eller anemon, och ett ord i stället — för FNL, om Vietnams och insamlingen dit. Fogelstadsförbundet, JUF, SKV, vänner från kommunistiska partiet i Lindome, från marxist-leninisterna, andra vänner, landshövdingen, grannarna, arrendatorn, andra från bygden omkring, barnen, barnbarnen. Ja, allt enades i *sympati*. Dikter var psalmerna: Ruts egna, Walt Whitman, Birger Sjöberg, Nils Ferlin, Pär Lagerkvist, andra. Och sympatin som fyllde rummet var det *sakrament* som delades mellan allt närvarande, synligt som osynligt. Det var inte sorgen över en död men hyllningen till en levande som kom så underbart till uttryck denna dag när solen kom på allvar till Västsverige. Samtidigt kom också värmen i luften efter flera dagars regn, och knopparna som sprang ut, nästan inför våra ögon, var den mest levande hyllningen av dem alla.

E. A.

När Rut engagerade sig i de förtryckta och utsagna folkens kamp för sin integritet följde hon den naturens lag som var inskriven i hennes väsen. I sina dikter varken beskriver eller tolkar hon befrielsekampen. Hon *är* människorna därute, talar med *deras* mun, känner med *deras* nerver, är *deras* kroppar och sår och blod som brinner och flyter, är *deras* obändiga vilja och mål. I dikten "Kim Yen's klagan" gestaltar Rut Kim Yen och förkroppsligar i henne visionen om vänskap och om frihet och bröd åt alla.

Kim Yen's klagan

Främmande män i skaror som jag inte kan räkna
lämnade sina hustrur och barn
på andra sidan det stora havet
och kom hit för att befria våra landsmän från oss
från våra nya skolor
där vi, lyckliga, lärde oss visdom ur böcker
som vi med möda skaffat oss
— skatter som var våra egna.

Främmande män kom för att befria våra bröder
från att dela vår nya värdighet
som fria bönder, fria kvinnor och män.
Våra byar brann under deras befrielse,
deras gudar öste ut hav av eld
som ej går att släcka,
tills alla blommor och alla barn
var svart aska i vinden — befriade.

Min dotter, du var en av dem
som lärde oss få bättre skördar
emedan du hade vänner i böcker
och i alla länder i hela den vida världen.
Högt bar du ditt huvud som trädet sin krona,
du sjöng i arbetet
medan barnet sov eller skrattade
från sin trygga plats på din rygg.

Främmande män kom till vår by och hörde
att du var en av den nya vänskapens bärare
— då stack de det tveeggade svärdet
genom barnets och moderns kroppar.
Din tunga som ropade högt om seger
medan livet motvilligt vek för våldet,
skar de ut ur din strupe, de främmande
innan de störtade dig
ännu levande i en grav.

Mitt barn, som var livet efter mig
som de främmande tog ifrån mig
— nu måste jag leva, livet efter dig och ditt barn
— för befrielsen.
Min dotter, min duva, mitt hjärta, min sång,
— de har tystat din mun
men din lösen lever
på det språk som är vårt, från norr till söder,
över kullarna och bergen far den
så länge ett grässtrå andas: befrielse.

* Den dikt av Walt Whitman som lästes vid begravningen är publicerad på sid. 29–30 i detta nummer.

WALT WHITMAN — en snabbskiss

I förra numret av "Vi människor" skrev vi några rader om Walt Whitman eftersom Huy Can i "En hälsning till folken" ständigt talade till honom.

I New York utgavs 1855 ett dikthäfte med gräsgrönt omslag som skulle få en betydelse för poesins utveckling som väl då knappast någon kunde ana. Uppskattningen kom först i Europa; ett engelskt urval utgavs 1868, där dock de dikter som behandlade fysisk kärlek noggsamt uteslutits. På sätt och vis blev Whitman då bara halv — han ansåg sig vara lika mycket kroppens som själens poet. Numera har vi vant oss att se Walt Whitman som en milstolpe i litteraturhistorien. Hans "Leaves of grass" står lika fast nedkörd i kulturmyllan som Baudelaire's "Fleurs du mal". I motsats till Baudelaire är Whitman framför allt en formell nydanare. Som en av de första skriver han en fri och oregelbunden vers i ofta långa och pratsamma dikter. Man talar om den whitmanska katalogstilen och syftar då på hans flitiga bruk av upprepningar och parallellismer — ett stildrag hämtat från Bibeln. Det kan nog hända att läsaren stundom tröttnar, när han vänder bladen i den whitmanska katalogen. Men när Whitman är som bäst sammansmälter upprepningarna till en helhet, och blir tillsammans en symbol för ett bestämt innehåll.

"Leaves of grass" reviderades 8 ggr och kom sista gången ut 1892 i Whitmans sista levnadsår (han föddes 1819). Varje upplaga innebar nya tillägg och ändringar, men han tog sällan bort något. På så sätt expanderade diktsamlingen för varje upplaga. Man kan följa ett par genomgående temata. "Song of myself" — en diktcykel som omfattar flera långa dikter, är typisk. Sången om mig själv — det kan låta som en egocentrikers självanalys, men innebär något helt annat. Whitman identifierar sig med allt levande, varje strå av gräs. Han vill vara en symbolisk röst för varje man och kvinna i Amerika. Vi är alla delaktiga i varandra. Innerligt lyssnande tycker sig Whitman höra allt: han hör fåglarnas arior, han hör Amerika sjunga, och den stora körens sång flödar ut genom Whitmans egen mun. Men hans strupe dras snart därefter samman i dödskramp, han blir själv den sårade — hans inlevelse måste omfatta allt. Livsentusiasmen innefattar döden, plågan, lidandet. Kort sagt: han ger uttryck för en panteistisk tro.

Ur Walt Whitmans "Strån av gräs"

Jag har sagt, att själen är ej mer än kroppen
och jag har sagt, att kroppen är ej mer än själen
och vem som helst, som vandrar hundra meter
kallsinnig
går till sin egen likbegängelse, klädd i svepning.

Och jag säger till människosläktet, var ej nyfiken
Låt din själ stå lugn och behärskad inför en million
av världsallt!

Och jag säger till människosläktet: var ej nyfiken
efter gud,
ty jag som är nyfiken efter allt, är ej nyfiken efter
gud.

Jag hör och skådar gud i varje ting, och likväl
förstår jag ej gud det ringaste,
Varför skulle jag önska att se gud bättre än denna
dag,

Jag ser något av gud varje timma av de tjugofyra
och varje ögonblick av dem

I mäns och kvinnors anleten ser jag gud, och i mitt
eget anlete i spegeln,
jag finner brev från gud lagda på gatan, och vart-
enda ett är undertecknat med guds namn
och jag lämnar dem där de äro, ty jag vet att vart
än jag går

andra skola punktligt komma alltjämt, alltjämt.

Och du, Död, och du, dödlighets bittra famntag,
fåfängt söka ni skrämma mig.

Till sitt verk går ackuschören utan att rygga till-
baka

jag ser den erfarna handen trycka, mottaga, stödja.
Jag vilar vid de fina, böjliga dörrarnas trösklar,
och ger akt på utgången, ger akt på befrielsen och
utrymningen.

Och om dig, Lik, vet jag, att du är en god gödsel,
men det förnärmar mig ej,

Jag känner lukten av de vita rosorna, svällande,
ljuvligt doftande,

Jag sträcker mig mot deras läppar av blad, jag sträc-
ker mig mot melonernas blanka bröst.

Och du, Liv, jag menar att du är kvarstoden efter
många dödar

(för visso har jag själv dött tio tusen gånger förut).

Dagens sista ljusrand kvardröjer för min skull,
den smeker mig in i tågor och skymning.

Jag skiljes bort som luft, jag skakar mina vita loc-
kar mot den flyende solen,
jag utgiuter mitt kött i virvlar och låter det driva
i trasiga flarn.

Jag testamenterar mig själv åt smutsen för att upp-
gro i gräset som jag älskar...

Kärleksknoppar bragta
knoppar som ska slå ut på de gamla villkoren
Bringar du solvärmen till dem
ska de öppna sig och bringa form, färg, doft till dig
Blir du deras näring och väta,
ska de bli blommor och frukter, fasta grenar och
träd.

Som ett annat exempel på Whitmans diktning har vi valt en mindre dikt där vi möter ett annat centralt tema. "Grunden för all metafysik", grunden för Whitmans egen livstro, var kanske delvis arvet från den emersonska transcendentalismen och inflytande från kväkarna, men kan också direkt som i den citerade dikten sägas vara tron på kärleken mellan människa och människa, broderskapets band. Det är Whitmans demokratiska vision.

Jag drömde en dröm

Jag drömde i en dröm att jag såg en stad
oövervinnlig mot anfall från hela den övriga världen,
jag drömde att detta var Broderskapets nya stad,
där ingenting var större än den kraftfulla kärleken
som ledde allt,
synbar varje timme i människornas handlingar,
i alla deras blickar och ord.

Erik Blomberg

Whitman trodde på den "kraftfulla kärleken", på "Broderskapets nya stad" och han trodde på det unga Amerika, där demokrati, rättvisa och broderskap skulle förverkligas som ingen annanstans. Han var lika entusiastisk i sin pionjäranda som i sin internationalism. Om Whitman återuppstod i dag finns tänkbara möjligheter till besvikelser. Kanske skulle han förvåna sig över det sätt som den "härligaste rasen" valt att utöva kamratskap och kärlek på. "Broderskapets nya stad" är väl fortfarande bara

en dröm. Frågan är om drömmen kommit närmare eller längre bort från verkligheten.

Men vad betydde egentligen broderskap för Walt Whitman? Hur tänkte han sig den alltomfattande kärleken? Här måste man nog rita ett frågetecken i marginalen. I "Grunden för all metafysik" slätar han över och ser samma kärlek hos Sokrates, Kristus och mellan människor överallt. Den whitmanska kärleken breder ut sig varhelst grässtrån växer, den omfattar både det onda och goda. Men vad är då det onda? Vad betyder lidande, svält och död för en panteist? Kort sagt: ingenting. Allt är del av det stora hela, allt är värt att älskas. Det onda, plågan, lidandet finns där bara som en ren negation och uppfordrar minst av allt till handling. Ändå verkar detta svala lugn, den panteistiska ro som finns t. ex. hos Spinoza, så främmande för Whitman. När man läser hans dikter sugts man in i en kraftfull ström av ord, man rycks med av ett bildspråk som dryper av liv. Det är som skulle läsaren dränkas i ett sjudande skum från tingens oroliga yta. Det är inte lugn och likgiltighet som får sitt uttryck i de stora bildkatalogerna. Allt är liv, rörelse, inlevelse och inlevelse medför medlidande. Detta drag av medkänsla tog sig också praktiska uttryck i Whitmans liv. I inbördeskriget 1861—65 deltog han som manlig sjuksköterska. Överhuvud var han en utåtvänd natur som tog aktiv ställning i dagsaktuella händelser. Man skulle kunna säga att det fanns ett missförhållande mellan hans liv och dikt. De tycks ge uttryck för två olika filosofier.

Britt-Marie Almström

FNL:s TIO PUNKTER

På basis av garanterandet av det vietnamesiska folkets fundamentala nationella rättigheter. Med utgångspunkt från principerna i 1954 års Genèveavtal om Vietnam och från den aktuella situationen i Vietnam. På basis av FNL:s Politiska Program och de fem punkterna, som överensstämmer med Demokratiska Republiken Vietnams regerings fyra punkter. Läger FNL fram följande principer för och huvudinnehållet i en lösning på det syd-vietnamesiska problemet och för att återupprätta freden i Vietnam:

1. Att respektera det vietnamesiska folkets fundamentala nationella rättigheter, dvs. oberoende, suveränitet, enhet och territoriell integritet, som erkändes i 1954 års Genèveavtal om Vietnam.

2. USA:s regering måste dra tillbaks alla USA-trupper, militär personal, vapen och krigsmaterial, som tillhör de andra utländska länderna i USA:s läger från Sydvietnam, upphöra med allt kränkande av Sydvietnams och DRV:s suveränitet, territorium och säkerhet.

3. Det vietnamesiska folkets rätt att försvara fosterlandet är alla folks heliga, oförytterliga självförsvarsrätt. Frågan om de vietnamesiska väpnade styrkorna i Sydvietnam skall lösas av de vietnamesiska parterna själva.

4. Folket i Sydvietnam löser själva sina egna affärer utan utländsk inblandning. De beslutar själva om Sydvietnams politiska regim genom fria och allmänna demokratiska val. Genom allmänna och demokratiska fria val kommer en konstitutionell representantförsamling att sättas upp, en konstitution utarbetas, en sydvietnamesisk koalitionsregering installeras som speglar alla sociala skiktets nationella harmoni och breda enhet.

5. Under perioden mellan återupprättandet av freden och de allmänna valen skall inget parti påtvinga det sydvietnamesiska folket sin politiska regim.

De politiska krafter som representerar olika sociala skikt och politiska tendenser i Sydvietnam, som står för fred, oberoende och neutralitet, inklusive de personer som av politiska skäl måste leva utomlands kommer att ta upp samtal för att sätta upp en provisorisk koalitionsregering som grundar sig på principerna av jämlikhet, demokrati och ömsesidig respekt med syfte att uppnå ett fredligt, oberoende, demokratiskt och neutralt Sydvietnam.

Den provisoriska koalitionsregeringen har följande uppgifter:

A) Att verkställa de överenskommelser som beslutas angående tillbakadragandet av USA-trupperna och de övriga utländska trupperna i det amerikanska lägret etc.

B) Att uppnå nationell enhet och en bred förening av alla sociala skikt, politiska krafter, nationaliteter, religiösa rörelser och alla personer oavsett deras politiska uppfattning och förflutna, förutsatt att de står för fred, oberoende och neutralitet.

C) Att uppnå breda demokratiska friheter — yttrandefrihet, pressfrihet, mötesfrihet, trosfrihet, frihet att bilda politiska partier och organisationer, frihet att demonstera etc., att frigöra de personer som fängslats av politiska skäl, att förbjuda terror, hämndaktioner och diskriminering av folk som samarbetat med någonsida sidan och som nu befinner sig i landet eller utomlands, enligt 1954 års Genèveavtal om Vietnam.

D) Att hela krigsskadorna, återupprätta och utveckla ekonomin, återupprätta folkets normala liv och förbättra den arbetande befolkningens levnadsvillkor.

E) Att hålla fria och demokratiska allmänna val i hela Sydvietnam med syfte att uppnå det sydvietnamesiska folkets rätt till självbestämmande, i överensstämmelse med innehållet i de fyra punkterna ovan.

6. Sydvietnam kommer att föra en fredlig och neutral utrikespolitik:

Gott grannförhållande med Konungariket Kambodja på basis av respekterandet av Kambodjas oberoende, suveränitet, neutralitet och territoriella integritet inom dess nuvarande gränser, gott grannförhållande med Konungariket Laos på basis av respekterande av 1962 års Genèveavtal om Laos.

Att etablera diplomatiska, ekonomiska och kulturella relationer med alla länder, oavsett deras politiska och sociala regim, inklusive USA i överensstämmelse med den fredliga samexistensens fem principer: Ömsesidig respekt för oberoendet, suveräniteten och den territoriella integriteten, icke-aggression, icke-inblandning i de interna affärerna, likhet och ömsesidiga fördelar, fredlig samexistens, att acceptera ekonomisk och teknisk hjälp utan politiska villkor från vilket land som helst.

7. Återförening av Vietnam uppnås steg för steg genom fredliga medel, med diskussioner och överenskommelser mellan de två zonerna utan utländsk inblandning.

Under tiden upprättas mellan de två zonerna normala relationer på alla områden på basis av ömsesidig respekt.

Den militära demarkationslinjen mellan de två zonerna vid 17:e breddgraden, som upprättades enl. 1954 års Genèveavtal, är endast av provisorisk karaktär, och är inte på något sätt en politisk eller territoriell gräns. De två zonerna överenskommer om den demilitariserade zonen regler, och arbetar ut modaliteter för kommunikation över den provisoriska militära demarkationslinjen.

8. Enligt 1954 års Genèveavtal om Vietnam kommer de två zonerna Nord- och Sydvietnam under tiden för den fredliga återföreningen av Vietnam, att avstå från att ingå militära allianser med främmande länder, inte tillåta några främmande länder att hålla militära baser, trupper och militär personal i respektive områden, och att inte erkänna skydd från något lands militärallians eller block.

9. Att lösa krigets efterföljder:

A) Parterna förhandlar om frigivandet av krigsfångar.

B) USA:s regering måste bära fullt ansvar för förlusterna och förstörelsen som den har förorsakat det vietnamesiska folket i båda zonerna.

10. Parterna överenskommer om en internationell övervakning av tillbakadragandet från Sydvietnam av trupper, militär personal, vapen och krigsmaterial från USA och de övriga länderna i det amerikanska lägret.

Principerna och innehållet i den ovannämnda lösningen bildar en fullständig enhet. På basis av dess principer och innehåll uppnår parterna förståelse för att verkställa överenskommelser i ovan nämnda frågor med syfte att stoppa kriget i Sydvietnam och bidra till att återupprätta freden i Vietnam.

SKV:s Vietnammöte i Stockholm

Två ledande kvinnor inom FNL kom till Sverige den 6 juni, inbjudna av Socialdemokratiska kvinnoförbundet och Svenska kvinnors vänsterförbund. Den ena, *Liu Thi Lien*, är lärare till yrket, den andra, *Ma Thi Chu*, farmaceut.

Den senare berättade om livsvillkoren i Sydvietnam just nu.

Hon talade om de underjordiska skyddsrummen och gångarna i flera våningar. Hon berättade om hur även små barn kan höra på ljudet vilka flygplan

det gäller och vart de är på väg och således bedöma när man behöver söka skydd. Hon sade att de gifter som fälls över riset ofta kan oskadliggöras genom att man släpper på vattnet i bevattningskanalerna och tvättar riset... kvinnorna är outtröttliga vaktare. Hon sade att med ris och fisk och maniok* kan man leva vidare länge om det är nödvändigt.

* Maniok är roten av en i tropikerna vanlig planta, den växer snabbt och är lätt att anrätta. Vi känner den som tapiokagryn och som arrowrot.

Dikt till Vietnam

Allför länge var ni bara
en västlig frågeställning för oss
en abstraktion
de allierades lön och rättigheter
i fjärran fjärran östern
Om de ville ha Vietnam
var det inte för mycket begärt
efter allt vad de, de allierade
gjort för oss i norra Europa

Och även om rekryten från Senegal
stod i sina första skor, år —54,
på vår hetaste utrikessida
med halsbandet av snäckor
utbytt mot franska patroner
och hans ögon frågade oss
om vi verkligen behövde
att han dräpte sina barfota
bröder i Vietnam
om vår frihet verkligen krävde
att han sköt på sig själv
så långtifrån sitt Afrika
så långt från norra Europa
hans ögon förföljde oss
i en bild från Dien Bien Phu
— Så var ändå Churchills svett och blod
vårt immiga skydd de åren
mot all världens nakna ögon
och Viet Nam blev så fjärran och tunt
som en pappersremsa
vars enda uppgift var att bära
Winstons nobla adjektiv till Ike
om den galanta strid
som våra franska allierade... etcetera

Och sedan — de gröna baskrarnas laboratorium
USA:s arv och dilemma
i en otacksam världsdel
Vit Nam som bas och marknad
och råvarukälla
Ett Viet Nam instängt i Pentagons termer
hindrande världens folk
att möta Viet Nams människor

Försenade ser vi er
Viet Nams eget ansikte
Vietnams människosyn
ännu kan vi inte hylla er
så som ni förtjänar
ännu är vår häpnad stum
ännu kan vi bara stamma:
å härda ut... var som ni är...

Stora delar av er fosterjord
är nu så öde
att en man ej kan klä sig i grönt
för att dölja sin mänsklighet
för Pentagons kobra i skyn
hans kamouflage blir aska och ler
Men innanför avbrända trädets skepnad
bultar ett hjärta
jublar en människa
segrar en helt ny mänsklighet

Vi har sett FNL-soldaten i grottan
trampa fram ljus till en lampa
ur en cykels dynamo
medan läkaren skär bort
USA:s dödliga järn
ur kamratens kropp
— så befriar ni er

Och långt under markens yta
så djupt att Pentagons gifter
och hundar ej når dit
sitter mödrar i vår tid
år 1969 efter Marias nedkomst i stallet
och ammar sina barn
sjunger visor för barnet i världen
om en oförgiftad luft
om faderns återkomst
kära barn en dag
ska vi gå upp i dagen
medan det är ljus

Utplundrade i alla länder
från Harlem till Hackas
från Senegal till Sao Paolo
från Korfy till Orlando West
all världen häver sig
med Vietnams hjärteslag
detta folk som gör ett nytt
jordeliv möjligt
och åtråvärt
Vietnam moder
som du sköljer dina risfält
fria från giftet
tvättar du vår människosyn

Sara

Denna dikt som Sara Lidman läste vid Vietnam-mötet
den 10 juni hade hon skrivit med anledning av besöket
från Sydvietnam.

SOMMAR UTAN FÅGLAR

På sommaren 1966 intervjuades Madame Soong Ching-ling i Peking av Han Suyin. Intervjun som trycktes i Eastern Horizon publicerades med författarens tillstånd i "Vi kvinnor" nr 1, 1967.

År 1968 hade "Vi kvinnor" en artikel med titeln "Kinakännare". Den handlade om Anna Louise Strong, Rewi Alley och Han Suyin. Där talades om Han Suyins bok "Kina år 2001".

Nu har "Vi människor" fått en recension av Han Suyins senaste bok, "Birdless Summer" som just kommit ut på engelska. Recensionens författare har nyss träffat Han Suyin både i Stockholm, London och Hong Kong.

"Sommar utan fåglar" är troligen ett kinesiskt uttryck för en långvarig sorg och en trist villfarelse. Det skulle i så fall stämma bra in på Han Suyins senaste bok "Birdless Summer". Denna långvariga sorg bar författarinnan på under åren 1938—1948. Hela denna tid lyckades hon dock bevara sin trohet mot sig själv, mot vad hon var och vad hon blev alltmer övertygad om utan varje förhoppning om belöning eller ära eller förståelse.

Under sin hemresa från Europa där hon studerat medicin träffade hon år 1938 på båten hem till Kina en ståtlig ung man som kom att förändra hennes liv. Hon var redan förlovad med en europé, men den unge mannen förmådde henne att slå upp denna förlovning och gifta sig med honom så fort de kommit i land i Hong Kong. Samtidigt övergav hon även sina medicinska studier.

Boken kunde ha blivit en protestbok mot männen som ständigt för krig, terroriserar och våldför sig mot andra. Författarinnan registrerar i stället lugnt händelserna. Steg för steg underkuvar japanerna det kinesiska folket, allt efter som dom rycker fram från norr, men samtidigt för den imbecille Chiang Kai-shek ett lika förödande krig mot sina egna landsmän och framför allt mot kommunisterna under Mao Tse-tung.

Pao, författarinnans man, visade sig vara medlem av Blåskjortorna, Chiang Kai-sheks fascistkader. Av sin hustru fordrade Pao full underkastelse, hon skulle lära sig tänka enligt order och hon måste framför allt lära sig tåga i sällskap med män. Enligt Konfucius skulle hustrun städse vara mannen underdånig. Pao visade sig inte bara vara en fanatisk patriot utan även en karriärgalen officer som ställde sig upp och slog ihop klackarna så fort någon nämnde Chiang Kai-sheks namn. Han förebrädde sin hustru för att hon varit förlovad med en europé och han kritiserade henne för hennes utmanande självständighet. Hon stod tappert emot och orkade även med att skriva sin första bok som naturligtvis gjorde hennes man ursinnig.

"Birdless Summer" utgör tredje delen av Han Suyins stora självbiografi som inte bara skildrar hennes liv utan också det kinesiska folkets öden och äventyr. Hon ger oss troligen en mer initierad bild av Kina i går och i dag än någon annan, dels därför att hon är kinesiska och tidvis bor i Kina och dels för att hon älskar sitt land och sitt folk så högt och uppriktigt. Samtliga hennes böcker fylls av skakande skildringar av krig, hungersnöd, svält och omänskligt lidande i de ständiga inbördeskrigen och olyckornas Kina. Hennes far var kines men modern var belgiska och deras äktenskap en tragedi. Medan modern födde och skötte om sina fem barn arbetade fadern vid järnvägen i Peking. Han tycks mest ha varit sysselsatt med att ställa i ordning spåren efter de många tågplundringarna.

I denna miljö växte den lilla flickan upp och hon kunde inte undgå att betrakta händelserna i sitt land som brutala ingrepp i familjens och det kinesiska

folkets liv. Japan erövrade Manchuriet medan Chiang Kai-shek hela tiden retirerade. Hon började studera medicin i Peking och fick 1935 resa till Europa för att där fortsätta sina studier. Men 1938 återvände hon till Kina. Äktenskapet med Pao medförde att hon måste följa honom på hans flykt undan de japanska bomberna. Denne man som hon tålmodigt höll sig kvar hos skröt ständigt om sina bragder utan att han någonsin varit vid fronten. År 1942 utnämndes han till militärattaché i London. Från ett söndersargat Kina kom dom till ett krigshärjat London där Pao fortsatte att skrävla och terroriserade sin hustru. Till slut fann han ingen annan utväg än att rymma till en väninna och hon återvände inte till sin man förrän han lovat henne att hon fick uppta studierna i medicin.

Nu hade också krigsolyckan både i Europa och i Asien svängt. Hitler hade begått självmord och Chiang Kai-shek hade börjat retirera för Maos trupper. Pao kallades hem medan hans hustru stannade för att fortsätta sina studier. Efter en tid fick hon ett meddelande om att Pao stupat vid fronten. En tid senare påstod någon att han skjutits av sina egna soldater.

I Han Suyins bok "Kina år 2001" får vi veta mycket om vad som verkligen skett och fortfarande sker inom det gigantiska landets gränser. Före revolutionen var det kinesiska folket ett utskällt tiggerfolk, krypande i smutsen på marken. Efter revolutionen skedde en stor förvandling. Tiggerfolket reste sig upprätt, blev människor, började tro på sig självt. På mycket kort tid var landet befriat från svält och umbäranden. Framgångar och motgångar omväxlade och kulturrevolutionen kom som en stor självprövning för folket, en djupgående självprövning som gick rakt igenom hela den unga generationen. Denna ungdom är Kinas styrka, skriver Han Suyin, den är inte en ungdom till vilken man säger: roa er, rök marijuana därför att livet ändå inte ger er något. Den är en ungdom som är medveten om att den kan skapa en bättre värld åt sig samtidigt som den hoppas att den övriga världens ungdom i sin tur ska medverka till att skapa en internationell samförståndsvärld.

Folkmängden i Kina ökar kraftigt, tillräckligt mycket för att man skulle kunna bygga fem jättestäder varje år. Men det gör man inte. I stället minskar man invånarantalet i de städer som finns genom att placera folk ut i små s. k. folkkommuner. Man räknar nämligen kallsinnigt med att USA och även Sovjet kommer att atombomba Kinas alla storstäder.

Landsbygden är mindre sårbar ty landets inre domineras av höga berg och otillgängliga trakter utan vägar och utan broar, svåra att forcera med tunga vapen.

Tredje världskriget har förresten redan börjat, skriver Han Suyin. Detta krig är rasernas krig samtidigt som det är ett krig mellan fattiga och rika nationer, mellan dem som äger allt och dem som ingenting äger.

I Kina är självkritiken ett levande element inom själva revolutionen och en författares uppgift, Han Suyins, blir därför att tala ut, inte tåga, ty själva tigandet är brottsligt. Även om man inte tillhör en grupp eller ett parti utan har en egen individuell mening måste man hela tiden uttala den. I dagens Kina avrättar man inte olikfärdighet, som man gjorde i Stalins Sovjetryssland. Men man utövar en hård kritik, framför allt mot trögtänkandets byråkrater. Inom militären är gradbeteckningarna borttagna för att en general ska veta att han ändå bara är en soldat.

Vad som utspelas i Kina är människans drama på jorden, säger Han Suyin, Kina har lärt av andras misstag och går därför sin egen väg för att skapa en människotyp som inte fruktar den s. k. makten utan ständigt trotsar den. Utanför Kina ser Han Suyin en värld full av vidskepelse och desperation, en värld som inte längre existerar annat än som krampaktiga försök att återuppliva sig själv.

Ingen kan längre vara neutral. Framtiden ter sig knappast ljus, tiden fram till sekelskiftet kommer att vara fylld av katastrofer, krig och våld. Framtiden är en smältdegel i vilken hela mänskligheten kommer att omdanas i en eller annan riktning. Ingenting kommer att förbli vid det gamla. Det nya kommer också att ligga på det etiska planet och förnyelsen kommer att kräva nya krafttag av varje ny generation som växer upp. Vad som sker i Kina är framför allt en kamp inom individen själv, man måste ta ställning till frågan om den andliga utvecklingen ska gå hand i hand med det materiella framåtskridandet. Ty som en människa tänker, så handlar hon, skriver Han Suyin och citerar därmed Mao.

Mao har förstått kvinnornas betydelse och på den punkten håller han inte med Kon Fu-tse — och tydligen inte på någon annan punkt heller. Som vice ordförande i republiken Kina fungerar en kvinna, nämligen änkan till den legendariske kampen Sun Yatsen, hon heter Soong Ching-ling. Hon är den märkligaste kvinna som Han Suyin mött. Hon stödde sin man och tog avstånd från sin förmögna familj

för att hängivet tjäna sitt land. Hon höjde sin röst 1927 och fördömde Chiang Kai-shek som en förrädare av sitt land. Hon tog även avstånd från släkten som orättmätigt roffat åt sig sina miljoner under vanstyrets tid. Ching-ling förblev den enda sant kristna av dem alla. Hon blev republikens vice ordförande medan hennes släktingar tog sin tillflykt till Hong Kong.

Jag har sammanträffat med Han Suyin två gånger, en gång i London och en gång i Hong Kong. Hon

imponerade på mig storligen, en kvinna med ett skärpt intellekt och ett brinnande engagemang i världshändelserna samt ett pålitligt självförtroende. Jag ser i henne en framtidens kvinna, en av de många kvinnor runt om i världen som övertygat mig om kvinnornas möjligheter att förändra vår värld.

Walter Edenrud

Birdless Summer. Av *Han Suyin*. Jonathan Cape, London 1968. 347 sid. Ill. Pris 35 s.

Kate Fleron om kulturrevolutionen

"Något liknande har aldrig hänt i världen", säger "Frit Danmarks" redaktör *Kate Fleron* i en recension av en antologi om kulturrevolutionen i Kina.

Hon säger vidare att denna samling av artiklar och essäer är en välgärning för alla som har insett att denna revolution av en civilisation är samtids-historia av enastående format.

Hon påminner om att Kinas befrielse 1949 som var en händelse av enorm betydelse för mänsk-ligheten blev nästan förbigången i västvärlden, den passade liksom inte in i schemat. Man trodde att Chiang Kai-shek på Formosa skulle ordna det hela igen — fortfarande är ju hans "Kina" det enda som erkänns av FN!... Om kulturrevolutionen har vi fått höra mera, inte minst från Hong-Kong, telegram i mängder om hur det hållit på att urarta... Men Kate Fleron menar att vi torde veta lika litet om kulturrevolutionens betydelse som vi förut vetat om revolutionens tidigare faser. Vi kunde därför behöva en svensk översättning av antologien, tycks det mig.

Apropå detta vill jag framhålla att "Frit Danmark" är en politisk månadstidskrift som inte har någon motsvarighet i Sverige. Den startade under världskriget och är fortfarande i hög form. Man skulle gärna vilja önska den några flera svenska läsare.

Kulturrevolutionen i Kina. En antologi redigeret av *Ellen Brun* og *Jacques Hersh*. Forlaget Rhodos. 25 sider, inkluderet et annex bl. a. med kronologi Kina og Marxismen og vejledende biografier. Pris 22 kr. *Frit Danmark*, Lavendelstraede 8, 1462 Köpenhamn K. Giro 4084. Halvårsabonnement kr 30:— (danska).

Den kinesiska utmaningen

Författaren *Tore Zetterholm* har besökt Kina ganska nyss, senast tycks det 1966. Han skriver i sin bok: "För oss, för det rika Västerlandet, för en allt större skara intellektuella, konstnärer, unga radikaler och obotliga drömmare har det fattiga Kina blivit en utmaning, därför att de har återupprättat den gamla utopien om en ny människa." Kulturrevolutionen formulerar denna utopi med kraft. "På en handfull år i ett fattigt krigshärjat land har kineserna skapat en moral som våra söndagsskollärare och scoutledare knappast vågat drömma om."

Boken hävdar att Kina är en utopi även för oss därför att de är på väg mot ett humanare samhälle och författaren menar att även för oss räddningen är att ändra färdriktning.

Jag kunde fortsätta länge med citat ur denna bok som gripit mig djupt icke minst därför att den ger uttryck åt vad jag själv tror är sanningen om Kina just nu. I denna tidning har vi som läsarna vet uppre-pade gånger citerat kinakännare vilka delar *Tore Zetterholms* och min inställning.

Naturligtvis vet vi ingenting om hur det kommer att gå. Vi kan bara hoppas för världens skull.

"Ingen utopi är mer anspråksfull än den om en ny människa och ingen är mer förförlisk. Alla stora religioner har rest den och alla har sett den vittra sönder. Nu förkunnas den av det röda Kina.

A. A.

Den kinesiska utmaningen. Av *Tore Zetterholm*. Pan/Norstedts, Stockholm 1969. 154 sid. Pris kr 12: 50.

I stället för recension

Sara Lidman

Vänner och u-vänner

Bonniers

”Förord

Jämförelser, klagomål, slagsmålsreferat, beskyllningar, insinuationer, vredesutbrott, vägfrågor, utsagor, äggskal, världsbanksmål och skrov utan mål, avslöjor, fosterlandets förhållande till främmande, särskilt Thailand, två eller tre sidor hat, fem till tio kärleksbevis — medborgerligt, motvilligt och ohejdbart nedtecknade under åren 1964—68.

Sara”

Vilket innebär: artiklar i AB, DN och Vi och tal vid möten om Vietnam, Sydafrikabojkotten, svenska företags företag i u-länderna, svenska pressens attityder och analyser, Sentabs vägbygge, amerikanska desertörer, regeringen och ungdomsdemonstranterna.

Alltså ett urval av Sara Lidmans viktigaste artiklar de senaste fem åren.

Det mesta har man läst redan när det skrevs eller hört när det sas. Och om man inte läst/hört just det känner de flesta (åtminstone av den här tidningens läsekrets) till de problem och händelser som tas upp. Detta inte sagt som kritik av Sara Lidman, för när hon skrev det var det nytt eller nästan-nytt, inledde ofta en debatt eller var ett viktigt inlägg i en. Tveksamheten gäller idén att på det här sättet samla ihop tidningsartiklar i bokform. (Om man inte är ute i litteraturhistoriskt syfte, för att ge en bild av författaren som publicist). Vettigare vore i så fall att ge ut billiga, snabbproducerade häften med artiklar kring ett visst ämne, inte av en viss författare. Nu får man en obehaglig känsla av att *Vänner och u-vänner* gjorts för att förlaget vill åka snålskjuts på det säljande författarnamnet.

Dessutom blir en sådan här bok orättvis mot författaren. Dels lever den i ett slags vakuum, eftersom artiklarna ryckts ur sitt sammanhang: man får bara höra den enes repliker i ett pågående samtal. Hos därför att just det man gillar hos någon kan förvandlas till något negativt när det upprepas gång på gång (jag upplevde samma sak med Myrdals Skriftställning). En av de fina sakerna med Lidman är att hon är så intensiv, så fylld av känsla, så mycket människa (det är svårt att säga bara Lidman, lite lättare att säga Sara Lidman, men allra naturligast att bara säga Sara, som hon själv undertecknar sitt förord). Men just de egenskaperna kommer farligt nära ett slags patos när de upprepas om och om igen på ungefär samma sätt, som i *Vänner och u-vänner*. Det kommer nära den slags medkänsla hon själv kritiserar: att vädja till kän-

slor är farligt, eftersom det engagemang man väcker lätt dör ut, om det inte fylls på med fakta och kunskap. Det är inte medkänslan utan sanningskänslan vi ska nå: det är inte ödets olikfallande lotter som skapat orättvisorna i världen utan ekonomiska lagar.

Vilka menar Bonniers ska köpa beken? Sara Lidmans vänner och u-vänner har egentligen redan läst den. Men det finns ju ”en bra marknad för vänsterlitteratur”. Vänster är fortfarande inne. Och därför lönar det sej att ge ut inte bara marxismens och socialismens klassiker, inte bara källlitteratur. Utan också gångbara vänsternamn, som man kan räkna med att en diffus och allmänintresserad publik köper. Man kan t. o. m. kosta på sej att göra den rätt billig, eftersom den är rätt ofarlig och därför gärna får nå ut till en bred publik. (Sara Lidmans farliga bok, *Gruva*, kostar däremot så mycket så att man effektivt hindrar den att nå den stora publiken.) Och visst kommer många att köpa *Vänner och u-vänner*. Och visst är det lätt att läsa den. Och visst ger den en ytlig kunskap. Men jag undrar om inte Sara Lidman hellre skulle vilja att pengarna lades ner på någon av de böcker som hon själv grundar sitt engagemang och sin kunskap på.

Louise Rydén

Vänner och u-vänner. Av Sara Lidman. Bonniers, Stockholm 1969. 124 sid. Pris kr 9:50.

**Folksams nya villahemförsäkring.
Inga bekymmer
för rätt försäkringsbelopp
på villan och ändå — full garanti
mot underförsäkring.**

fråga

FOLKSAM

Kvinnokonferens i Rostock

Under Östersjöveckan i Rostock 6—13 juli ägde rum en kvinnokonferens, som vanligt stimulerande och givande. Kvinnornas och kvinnoorganisationernas betydelse för fred, yrkesliv och samhällsutveckling diskuterades av delegater från Sverige, Norge, Danmark, Island, Finland, Polen, Sovjetunionen, DDR, och Västtyskland. Man fick också tillfälle att studera utbildning, jordbruk och industrier i Rostock-trakten.

Vi hoppas återkomma med en specialartikel om serviceåtgärder som vi fann mycket intressanta.

Från Sverige deltog 24 kvinnor, bland annat ordförandena för tre kvinnoorganisationer: *Ingegärd Fraenkel* från folkpartiets kvinnoförbund, *Sonja Fredgard-Svensson* från centerpartiet och *Eva Palmer* från SKV.

E. P.

STOCKHOLM:

HANDSKEN & VANTEN

Odengatan 104, 113 22 Stockholm

Allt i strumpor,
scarves och paraplyer

10 proc. rabatt till tidningens
läsare

Kjällanders Lagerbutik AB

Odelbergsvägen 22
121 63 Johanneshov. Tel. 59 30 40

Allt i färger och tapeter

Tapetstuvor fr 2: — per rulle.
PVA-färger fr. 2: 25 per liter.

Expresslotter Snabblotteri
Tombolalotter Kvikklotteri
Lägre priser, snabbare leveranser
Illustrerad prislista på begäran

G. V. GAJNER AB

Alviksvägen 47,
Box 15039, 116 15 Bromma
Tel. 08/25 84 00.

HAMMARBYHÖJDEN:

Söder
Om
Söder

LIVS

Telefon
59 08 49

T-stationen Hammarby—Ulrice-
hamnsv. 2

● Måndag—lördag 20-öppet

HÖGDALEN:

HÖGDALENS LIVS

Skebokvarnsv. 193. Tel. 47 37 43

KVARTERSBUTIKEN —
I CENTRUM

Individuell beskattning

Till Statsrådet och chefen för finansdepartementet.

Svenska Kvinnors Vänsterförbund som på remiss erhållit Familjeskatteberedningens betänkande Individuell beskattning (Fi 1969 4 och 5) får härmed göra följande uttalande:

Vi hälsar detta betänkande med stor tillfredsställelse. Redan dess titel **Individuell beskattning** är helt i överensstämmelse med vår uppfattning. Vi har alltid ansett att kvinnor i samma mån som män äger förmåga att försörja sig genom eget arbete. Det är vår åsikt att även hemmafruarna i stor utsträckning är självförsörjande. Vi menar att kvinnornas ekonomiska självständighet, grundad på eget arbete, är en viktig förutsättning för deras jämställdhet med män i fråga om samhällsinflytande och vi anser ett ökat kvinnoinflytande vara av stor betydelse för samhället. Därför är enligt vår mening positiva åtgärder för att möjliggöra och underlätta kvinnors yrkesarbete av stor vikt.

Vi har tidigare i olika sammanhang berört dessa åtgärder bland annat i ett remissutlåtande 28.11 1967 över ett delbetänkande från Familjepolitiska kommittén.

Lyckligtvis råder det ingen motsättning mellan de åtgärder som underlättar kvinnors yrkesarbete och de åtgärder som är till fördel för barn och föräldrar.

Vi anser den individuella beskattningen vara en grundläggande åtgärd. Samtidigt vet vi att den kan genomföras endast i samband med vissa andra samhällsåtgärder.

Samhället måste bära de väsentliga kostnaderna för barnens vård och fostran även före skolåldern. Barnens vård måste tillgodoses genom ett tillräckligt antal barnstugor (daghem, lekskolor, fritidshem) med skolad personal. Föräldrarna måste dela barnavården i hemmet — ev. kan man tänka sig deltidsarbete för småbarnsföräldrar.

Det behövs propaganda i hem och skolor för att flickor skaffar sig full utbildning utan könsdiskriminering och utan tanke på att försörjas genom äktenskap.

Det behövs en arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik som ger kvinnor liksom män möjlighet till förvärvsarbete. Vårdarbete måste enligt vissa regler få gälla som kvalifikation för kontantunderstöd vid arbetslöshet. KSA-utredningen måste verka för att nu rådande olika villkor för mäns och kvinnors förhållande till förvärvsarbete ej blir bestående. De tendenser till ökad jämlikhet som enligt arbetsmarknadsexperter nu finns måste uppmuntras.

Det är viktigt att — samtidigt som man förbättrar de lågavlönades villkor — tillse att kvinnor genom utbildning kan undvika att utgöra en så stor procent av de lågavlönade som nu är fallet. Detta skulle ge dem möjlighet till ökat samhällsinflytande.

En stor vinst med Familjeskatteberedningens betänkande är att det innehåller en så fullständig översikt över skatteproblemen att ytterligare utredning som skulle fördröja önskvärda reformer ej kan anses behövlig.

Av de tre alternativ till individuell beskattning som utredningen framlägger vill vi utan tvekan förorda Alt. I som är klart inställt på den individuella beskattningen. Vi delar emellertid beredningens åsikt att de allmänna förutsättningarna för en reform av denna art ännu ej torde föreligga. Vi tänker då särskilt på att det för närvarande på många orter ej är möjligt att skapa arbetstillfällen för alla de hemarbetande kvinnor som skulle önska yrkesarbete utom hemmet. Vi tänker också på den äldre kvinnogeneration som i stor utsträckning saknar utbildning för ett mera kvalificerat yrkesarbete och ej skulle orka eller vilja övergå från sin vanda värld till en ny livsform.

Härtill kommer att samhällets åtgärder för barnavård ännu är alltför otillräckliga.

Slutligen har vi att räkna med att Familjepolitiska kommittén — liksom KSA-utredningen — ännu ej är färdig med sina förslag till åtgärder som måste komplettera den individuella beskattningen vad gäller barnfamiljer.

Av dessa skäl kan vi instämma med utredningens förord för Alt. III som kan genomföras redan nästa år. En viktig synpunkt för oss är att redan genom Alt. III "den särskilda tröskeeffekten då hemmamake tar förvärvsarbete har blivit betydligt lägre än vid gällande sambeskattning". Vid genomförd individuell beskattning försvinner ju tröskeeffekten.

Vi räknar med att alla progressiva krafter skall ena sig och tillse att vi ej stannar vid den halvmesyr som Alt. III är utan målmedvetet går vidare och undanröjer hindren för en verklig individuell beskattnings genomförande.

Stockholm den 29 maj 1969.

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Eva Palmaer
ordförande

FRÅN LÄSEKRETSSEN

Svar till "Mamma"

Jag tycker nog du gick för lite hårt fram med "mamma" även om hon band ris till sin egen rygg med sina bitt-
ra ord om sin fantasilösa tillvaro som hemmafru.

Men:

- 1) börjar hon inte inse sin situation och vilja ändra den?
- 2) är hon inte ett offer för ett system som vi alla på något sätt är ansvariga för? Exempel: vi överlämnade för en del år sen åt våra ombudsmän i riksdan att lagstifta om befrielse från plikterna mot de gamla. Så bra: ett problem mindre, tyckte vi yngre. Så bra: så blir vi inte till besvär, tyckte de äldre.

Och nu trögar umgänget vid besöken i pensionärs-
husen, och samtalsämnen dör fort ut. Vi delar inte längre vardagen.

Vad ville vi med våra reformer? Den problemfria gemenskapen? Ett system som tog över våra personliga omsorger så att vi skulle hinna med att tjäna så mycket pengar som möjligt? I produktionen. Eller servicen.

Undan för undan märker vi hur systemet som skulle lansera den idealiska gemenskapen plockar hjärtat ur kroppen på oss och i stället sätter in ett slags taxameter. Vad beror det på att vi blir mer eller mindre piskade, antingen vi vill eller inte, att tjäna pengar, mera pengar? Och på vilken produktion. Till häpnadsväckande stor del obegripliga föremål och därför försedda med invecklade bruksanvisningar — väl inlärdas upptäcker vi ofta att föremålet redde vi oss bättre utan. Till ändå mera häpnadsväckande stor del på vapenproduktion och på underhåll av världens alla krig, jag törs knappt nämna produktionen för uppladdning av det stora krig vi helst stoppar huvet i busken för.

Förebrå inte "mamma" för att hon glidit in i ett hjärtlöshetssystem, för där befinner vi oss snart tillsammans.

"Mamma" kan man bara råda att fortsätta självsaneringen. Släng veckotidningarna och dödsnacket som du redan föraktar. Sök kontakt med människor i liknande belägenhet som din. Ofta finner du dem i studiecirk-
lar, många har redan gått vidare i ideell, kulturell eller social verksamhet. Du vet väl om, att all vuxenunder-
visning nu lämnas gratis oavsett det gäller allmänbild-
ning, yrkesutbildning eller omskolning? Kunskapsrevo-
lutionen är samhällets stora utmaning till var och en av oss. Med ökade insikter kan vi leta oss fram till en dräglig gemenskapsform. De kan hejda det storindustriella lönsamhets-vansinnet som långsamt börjar krypa under skinnet även på oss vanligt folk. Vi håller på att präg-
las till ett system av livlöst kalkylerande. Kanske är det inte så profitabelt att dela andras bekymmer, att ge ett handtag för ingenting, att studera för nöjes skull, att — bara vara tillsammans utan ett mördande håll-
igång-tvång. Men har man bara kommit igenom det tröga portföret känns det underbart meningsfullt.

Att rationalisera och automatisera förvärvslivet blir ändamålsenligt om man därigenom kan frigöra tid för ett meningsfullt liv. Rationaliseringen och automationen under det nuvarande lönsamhetssystemet leder obönhörligt till materiell och kulturell utarmning av människor, och överproduktion av allt oömbärligare saker för allt tvivelaktigare ändamål. Vem tänker på att varje onödiga pinal dessutom kräver stor del av vår dyrbara tid? Varje timme av vår tid är en bit av vårt liv.

Systemet går mot sin kritiska punkt. Din undran, "mamma", liksom allas våra bekymrade frågor, är bara symptom. På att något inte står rätt till. I samhälls-
kroppen.

f. d. Industrikontorist

Premienumren i SKV:s stödkampanj

vinst- nummer	premie- nummer	15	73	31	100	47	1086	63	1115	72	400
		16	502	32	2868	48	2161	64	139	73	703
1	1559	17	1619	33	2298	49	2864	65	2501	74	1234
2	1654	18	933	34	1912	50	1092	66	1137	75	1993
3	146	19	2302	35	1276	51	878	67	1244	76	934
4	201	20	574	36	394	52	380	68	1356	77	2281
5	2259	21	2320	37	53	53	1786	69	95	78	989
6	291	22	1909	38	602	54	2448	70	514	79	547
7	90	23	735	39	1593	55	879	71	1563	80	1596
8	2901	24	1373	40	238	56	2250				
9	85	25	1855	41	2681	57	1533				
10	2794	26	2688	42	485	58	2873				
11	186	27	2918	43	1621	59	554	Innehavare av stödkort med något av dessa nummer skall sända in kortet till SKV, Box 3021, 161 03 Bromma 3, för att utfå premien. Var god skriv tydligt namn och adress!			
12	2289	28	1718	44	1424	60	2859				
13	1957	29	182	45	2312	61	1121				
14	2344	30	1439	46	645	62	1817				

För Vietnams kvinnor och barn

Redovisningslistan här nedan vittnar väl- taligt om den långa heta sommaren här- hemma — antalet bidragsgivare är få. Att det trots detta flutit in fem och ett halvt tusen kronor beror på några trofasta givare som manatigen sänder in ett visst belopp och var outtröttliga Mia Emsheimer i Stock- holm som organiserar bössinsamlingar an- tingen det snöar eller råder tropisk hetta. Bland de trofasta givarna måste vi särskilt nämna var gamle vän i Uddevalla: han står i denna redovisning för 1.500 kronor!

Nu när hösten kommer måste vi andra sätta ordentlig fart på insamlingsarbetet. Hit- tills i år har vi haft möjlighet att vid tre tillfällen överlämna pengar direkt till repre- sentanter för Vietnams kvinnoförbund — våra personliga kontakter med dem har ju ökat ytterligare under senare tid — och deras glädje över denna solidaritet med dem och deras barn är faktiskt rörande och hör sporra oss till ökade ansträngningar.

Här följer nu redovisningen:

Gustav Fröbom, Porjus	100:—
Hildur Lönnström, Porjus	200:—
Anny Öhman, Porjus	100:—
Kviberg o. Centrala SKV-avd. i Göteborg	200:—
V:a Lundby SKV-avd. i Göteborg	100:—
V:a Frölunda SKV-avd. i Göteborg	200:—
Olof Kolmodin, Råå	200:—
Hjalmar Johansson, Uddevalla	1.500:—
Gm Mia Emsheimer, Stockholm, bössinsaml.	1.839:—
Algot Svensson, Kungälv	25:—
Brit Hedman, Rotebro	25:—
Ivan Broberg, Göteborg	10:—
Gerda Ledin, Stockholm	10:—
Vilma Andersson, Göteborg	10:—
G. F., Göteborg	10:—
Bror Artur Magnusson, Kristianstad	25:—
I. Torhamn, Stockholm	15:—
Södertälje SKV-avd.	80:—
I. B. Gustavsson, Kolsva	10:—
Lieschen Åberg, Handen	10:—
Allan Niklasson, Göteborg	10:—
Västerås SKV-avd.	80:—

Transport 119.167: 08

Sita Andersen, Bandhagen, bössins.	126: 29
Nils Eriksson, Partille	100:—
Greta Gustavsson, Kalmar	25:—
Göteborgs SKV-distrikt: Till Ruth Adlers minne	200:—
Svängsta SKV-avd., bössins. 1 maj	172:—
Folke o. Ingeborg Lindberg, Skär- holmen: Till Gunnar Gustavssons minne	50:—
Linnea Andersson, Göteborg	25:—
Aina Siira, Kiruna, listinsaml.	30:—
Sara Liedberg, Göteborg	25:—

Kronor 124.679: 37

Insamlat för de vietnamesiska delegaternas uppehålle vid kongressen i Helsingfors

Transport	3.189: 33
Älvsborgs SKV-avd., Göteborg	50: —
Piteå—Munksunds SKV-avd.	600: —
Hjalmar Johansson, Uddevalla	100: —
Tolda Sandblad, Handen	50: —
Försälda kort och frimärken	418: —

Kronor 4.407: 33

Kvinnornas världskongress 1969

1 kongressen deltog delegater, observatörer och inbjudna från
28 afrikanska länder
14 latinamerikanska länder
2 nordamerikanska länder

21 asiatiska länder
27 europeiska länder
samt från Australien och Nya Zeeland.
30 internationella organisationer var representerade.

Stafetten går över till hösten

Snart lämnar sommaren över stafettpippen till hösten — en tid som inte alls saknar intresse i rese- sammanhang. I Sovjetunionen är hösten den tid när det kulturella livet sätter full fart — teatrar, cir- kus, konserthallar och många andra slag av under- hållning står då till turistens disposition. Men ännu under hösten kan man få härliga bad i den varma södern. Nu sätter en ny ström av folk in som skall till Svartahavskusten för vila och rekreation.

INTOURIST erbjuder flera höstturer i Sovjetunio- nen, såsom "teaterresor", "rekreationsresor" och "hälsoresor".

Ni kan beställa er resa och få all infor- mation hos Reso, Nyman & Schultz, Folkturist samt andra rese- och turist- byråer som samarbetar med INTOURIST.

Alla upplysningar ges även av
INFORMATIONSBYRÅ
SERGELGATAN 21,
111 57 STOCKHOLM
Telefon 08/21 59 34

Den nya vuxenut- bildningen fortsätter i höst.

Nu har du möjlighet att studera flera ämnen på det nya, effektiva sättet med hjälp av TRU:s radio- och TV-program samt brevkurser. Oberoende av förkunskaper kan du på kort tid skaffa dig kunskaper motsvarande dem som ges i grundskolan och det nya gymnasiet.

Utökat program

Företagsekonomi Nu

gymnasiekurs, åk 1, kursstart 27.9 i TV

Företagets Administration

gymnasiekurs, åk 3 (forts), kursstart 13.9 i TV

Matematik på nytt

grundkurs, kursstart 13.9 i TV (diagn.prov)

Människor i samspel

gymnasiekurs i socialkunskap, kursstart 20.9 i TV

Psykologi

gymnasiekurs, kursstart 20.9 i radio och TV

Svenska Nu

grundskolekurs, kursstart 15.9 i radio

Informationsblad om varje enskild kurs
rekvireras från

*Brev
skolan*

126 12 Stockholm 42 Tel.: 08/44 04 80

MAMAIA på sen- sommaren

Ni som har sparat sista veckan
av semestern!

Åk till solparadiset
vid Svarta Havet!

Nu är det bäst och billigast.

**Barn upp till 6 år gratis
om två vuxna medföljer.**

En vecka från 345: —

Tillägg från Stockholm 85: —

FOLKTURIST

Bokningar och upplysningar

Vallingatan 37, Stockholm C. Tel. 20 17 92, 20 17 94
eller genom alla SRF-byråer.

möbler
förmånligt

Exempel:

Möbler för 1.000: —

Ingen handpenning.

Motto: Låga omkostnader.

RECES

MÖBELLAGER

Drottninggatan 110

1 tr. ner - ovanf. Tegnérgr.

Måndagar öppet till kl. 20.